

**National Library of Thailand
Bangkok, 2002**

All rights reserved.

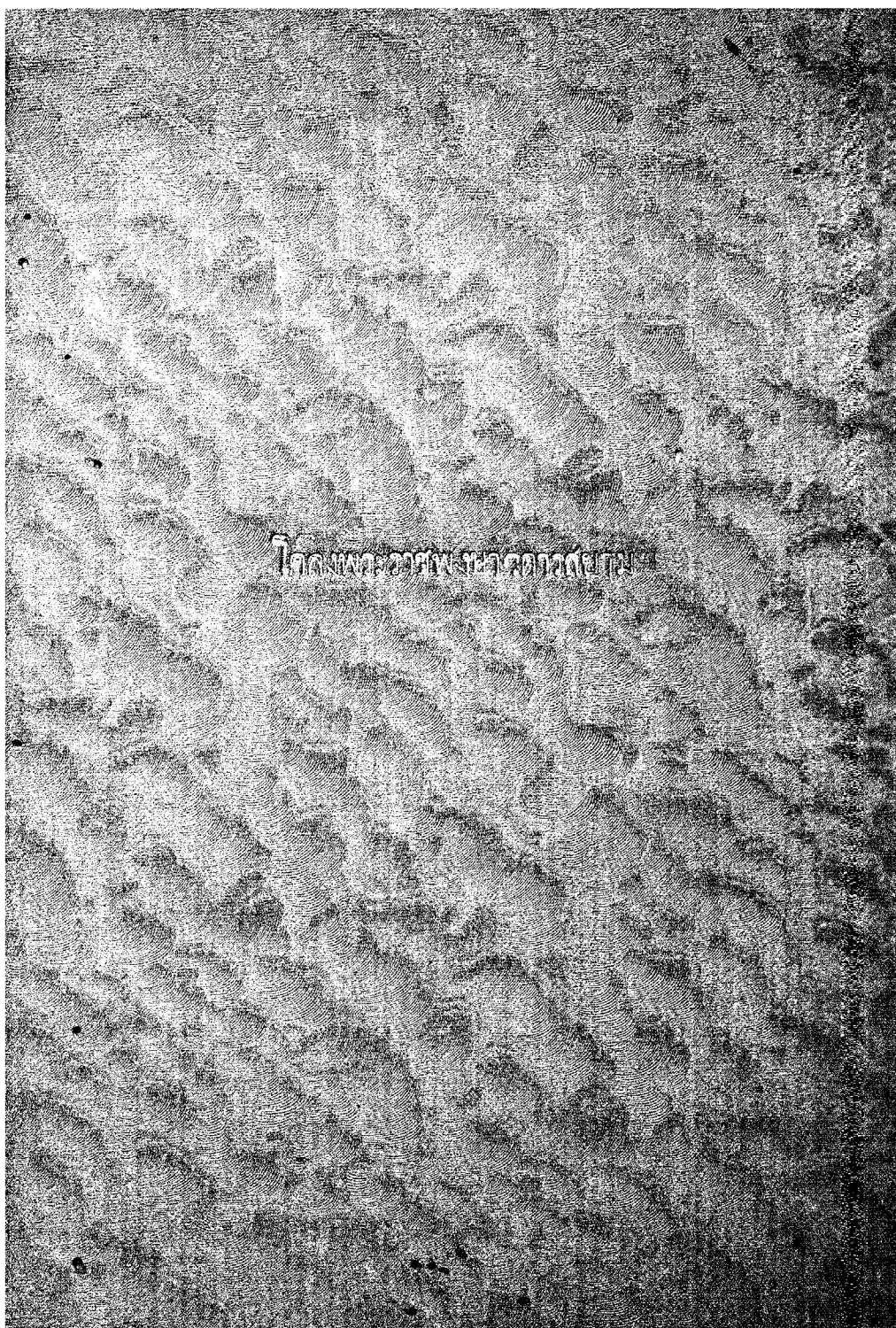
**No part of this CD may be reproduced,
stored in a retrieval system or transmitted in any form
or by any means, without prior permission from
the National Library of Thailand**

หอสมุดแห่งชาติ ขอสงวนสิทธิ์

ห้ามมิให้ผู้ใดนำส่วนหนึ่งส่วนใด หรือตอนหนึ่งตอนใด ที่ปรากฏอยู่ใน CD นี้

ไปทำการคัดลอก หรือวิธีการอื่นใดเพื่อจำหน่าย จ่ายแจก

ก่อนได้รับอนุญาต

ให้ ม.ร.ว. เภาสีมลาภ ทวีวงศ์ ศิษย์รัก

เพื่อเป็น เครื่องหมายแห่งความชอบ ที่ได้ปฏิบัติ
การในหน้าที่หน้าที่ได้ก่อกำเนิดมา พ.ศ. ๒๔๕๘
เรียนขอขึ้นกราบ.

แต่ด้วย

หลวงอนาโณนคุณวิเศษ

ผู้ทำคุณ

พระยา...

โคลง

พระราช พงษาวดาร สยาม

ซึ่งได้ โปรดเกล้าฯ แบ่งเป็น ตอน ๆ

๕
แต่ง ขึ้น

บรรจุ บาน กระจุก ประดับใน คราว

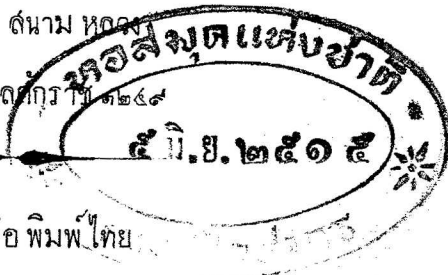
งาน พระ ศพ

สมเด็จพระเจ้า ลูก ยาเธอ ฯ แล พระอรรคชายา เธอ

ใน รัชกาล ที่ ๕

ณ พระเมรุ ท้อง ดนรม หอด

เมื่อ บุกนพศก จุติการ ใน ๒๔๕๘

โรงพิมพ์ หนังสือ พิมพ์ไทย

พ. ศ. ๒๔๕๘

บอก แก่ คำ ผิด

นำ,	โคตง บท ที่,	บาท,	คำว่า,	แก้ เปน
๓๗,	๓๓๘,	๓,	ยุคตทริ,	ยุคต ฤทริ
๓๘,	๓๒๔,	๓,	ข้า คึก,	ฆ่า คึก
๔๔,	๓๔๔,	๓,	ยุทช ตต ยাত্র แะ,	ตต ยাত্র ยุทช แะ
๔๔,	๓๔๔,	๓,	ข้า องค์,	ฆ่า องค์
๗๖,	๒๗๓,	๓,	กรง ชน,	กรง ชน
๘๓,	๒๘๒,	๒,	คตง คตัม,	คตง คตัม
๘๘,	๓๓๘,	๒,	ยุทช กตัม,	ยุทช กตัม

แก้ แล้วโปรด ฝึก ทัง

สารบัญ

หน้า

รายคำนำ	ต้น
แผ่นดิน ส้มเด็จพระ รามาธิบดี ที่ ๑ (อู่ทอง)	๗
,, ,, พระ รามาศรี ที่ ๑	๘
,, ,, พระ มหานครินทร์ ราชาราช	๓๐
,, ,, พระ บรมไตรโลกนารถ	๓๑
,, ,, พระ รามาธิบดี ที่ ๒	๓๓
,, ,, พระ ยอดฟ้า	๓๔
ตอน ขุน วรวงษา ราช วรการ	๓๕
แผ่นดิน ส้มเด็จพระ มหาจักรพรรดิ ราชาราช ครอง ที่ ๑	๓๗
,, ,, พระ มหาจักรพรรดิราชาราช ครอง ที่ ๒	๓๕
,, ,, พระ มหินทร ราชาราช ครอง ที่ ๒	๓๖
,, ,, พระ ธรรมเพชญ์ ที่ ๑	๓๘
,, ,, พระ มหา ธรรม ราชาราช	๓๙
,, ,, พระ ธรรมเพชญ์ ที่ ๒	๓๖
,, ,, พระ นเรศวร มหาราช	๓๗
,, ,, พระ ธรรมเพชญ์ ที่ ๓ (เอกาทศรัฐ)	๔๗
,, ,, พระ ธรรมเพชญ์ ที่ ๔ (เจ้าฟ้า ศรีเสาวภาค)	๔๘

ถาวรบาน

หน้า

แผ่นดิน ส้มเต๋จ พระเจ้าทรงธรรม	๕๘
„ „ พระเชษฐาธิราช	๕๐
„ „ พระศรีธรรมราชา	๕๓
„ „ พระรามาชินดีที่ ๓ (พระนารายณ์)	๕๒
„ „ พระเพทราชา	๖๓
„ „ พระธรรมเพ็ญที่ ๘ (พระพุทธเจ้าเลื้อ)	๖๔
„ „ พระธรรมเพ็ญที่ ๘ (ท้ายสระ)	๖๗
„ „ พระบรมราชาธิราชที่ ๓	๖๘
„ „ พระบรมราชาที่ ๑ (สุริยามรินทร์)	๖๘
จตุจตุ ส้มย	๗๓
จตุจตุ ส้มย (พระยาอริยปราชญ์ รบ พม่า)	๗๒
จตุจตุ ส้มย (ทัพจีนของเจ้าตากตีค่ายพระนาคอง)	๗๓
แผ่นดิน พระเจ้ากรุงธนบุรี	๗๔
จตุจตุ ในกรุงธนบุรี	๘๓
แผ่นดิน ส้มเต๋จ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก	๘๓
แผ่นดิน ส้มเต๋จ พระพุทธเลิศหล้านภาลัย	๑๐๐
แผ่นดิน ส้มเต๋จ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑๐๒

คำนำ

หนังสือโคลง พระราชพงศาวดาร สยาม^{นี้} เป็นหนังสือที่หา
ต้นฉบับได้ โดยยาก นอกจากผู้ที่สนใจหาคัดลอกไว้แล้ว ก็
ไม่มีใครจะมีแพร่หลายนัก ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้พิมพ์ขึ้นสำหรับ พระราชทานใน การ พระ ศพ สมเด็จพระเจ้า
ตากสินมหาราช พระอรรคชายาเธอ ในรัชกาลที่ ๕ ณ พระเมรุทอง
สนามหลวง คราวหนึ่ง แต่บัดนี้ ก็หาไม่มีใครได้ แล้ว
ข้าพเจ้าเห็นว่าหนังสือ^{นี้} ถ้าไม่มีผู้ใดจัดการพิมพ์ขึ้นไว้ เกรง
ว่านานไปจะเป็นการเสื่อมสูญเสีย ด้วยเป็นตำนานของบรรพบุรุษ
แห่งชนชาติไทย ทั้งเป็นเรื่องที่ พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง
ได้ทรงพระราชดำริให้ มีหนังสือ^{นี้} ขึ้นและโปรดเกล้าฯ ให้ตัดแบ่ง
เรื่องเป็นตอนๆ จำแต่บรรดาท่านที่ ทรงคุณวุฒิ ปรึกษา สามารถรอบ
รู้ ถิ่น วิถี กระบวน โคลง ฉันท์ กาพย์กลอน ช่วยกันนิพนธ์^{ขึ้น} เป็นคำโคลง
ทั้งมีพระราชนิพนธ์ ใน พระบาท สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง อยู่ในหนังสือ^{นี้}
ด้วยหลายตอน แต่ล้วนเป็นโวหาร อันไพเราะ ทั้งสิ้น สมควร
ที่ชนชาวไทย จะมีหนังสือ โคลง พระราชพงศาวดาร สยาม^{นี้}ไว้ เพื่อ
เป็นเครื่องเชิดชู เกียรติคุณ ของ ท่าน จินตกวีนิพนธ์ อยู่ชั่วนาน
เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงได้ลงทุน จัด การ พิมพ์ ขึ้นจำหน่ายคิด
ราคาแต่ย่อมเยาเพียงสมควร พอคุ้มค่าจ้างพิมพ์เท่านั้น เพื่อ
ประสงค์จะให้หนังสือ^{นี้} แพร่หลาย แก่ผู้ ที่ต้องการ มีไว้สำหรับเป็น
สมบัติของห้องสมุดสืบไป

วันที่ ๓ เมษายน พระพุทธศักราช ๒๔๕๘

นาย ทรุ่ม.

คำนำ

กลอน ร่าย ลิลิต

ศรี สวัสดิ์ ชยศักดิ์
พัน สอง ร้อย ดี ดีบ แก้ว
มี กุณ บัน นพศก
พระบาท บรม นรินทร์
มหิศร อิศร กระษัตริย์
บรม นารถ ทรง อนุสร
ครั้ง ไบราณ อโยธยา
โกสินทร์ ผลิต บรู
ทรง ศักดา สุรภาพ
แผ่ แผ่น ดินใหญ่ กว้าง
งาม รุ่ง เรือง ปรากฏ
บาง ทรง ธรรม์ ทศพิช

บรรดาศักดิ์ราช น้อย
นับใน เค้า ปรักขุบัน
จอม ดิดก สยาม ราช
ปรมินทร มหา จุฬาลงกรณ์
เบญจมาศ ทอดยราช
ถึง ภูธร นฤบาท
สืบ เนื่อง มา ถึง กรุงรัตน
พระ คุณ มี นานา
ได้ ปราบ ปราบไพรินทร์
สรรพ ก่อ สร้าง บ้าน เมือง
พระ เกียรติยศ เสด็จ กัน
บาง เรือง ฤทธิ รณรงค์

บาง พระองค์ ปรีชา
 ช้อ บัญญัติ ยุติธรรม
 ถ้วน เป็น บรรทัด ฐาน
 พระคุณ มี สืบ มา
 ยัง อีก หมู่ เสวกา มาตย์
 และ มี ความ ต่จริต
 ด้วย มุถ เค้า กตัญญู
 หนึ่ง วัชรบ ราชกิจ
 หนึ่ง ถันดาน มั่น คง
 ควร ประจักษ์ บรรเจิด
 หนึ่ง พระประสงค์ จะ บำรุง
 รจเวชงาม เข้ม สอาด
 ถ้วน วิจิตร พัง ชม
 จะ ไกร ทรง ทำ นุก
 แห่ง นักปราชญ์ กาพย์ ไคลง
 เพื่อ บรรเจิด เกียรติยศ
 ส้มเค็ญ ขรรหมีกราช
 ควิ แล้ว ครวดี เหนือ เกตุ

คง มาตรา พิกัด จัด
 สออบ เตือก สรร ถ้อง ถ้วน
 ใน กิจการ แต่ง กระตี
 แต่ ชะนะ ตาภาย หดง
 ที่ ของอาจ สงคราม
 ทอด ชีวิต แทน เจ้า
 ควร เชิด ชู ความ ชอบ
 บ พดง ผิด ราชการ
 ด้วย จ้างง สดวามักคัก
 ชู ช้อเชิด แบบ ดำรง
 ผดุง ฝมือ ช่าง สยาม
 เริง ฤดาต ถาย ประคิษวี
 หนึ่ง พระ บรม ประสงค์
 ปลุก ปรีชา เริง ฤดาต
 เพื่อ ชะโรง ชูเชิด
 ให้ ปราบกฏ ยาว วัณ
 พระบาท ทรง ดำริห์
 ให้ พระองค์ เจ้า ทอง แถม

ช่วยเสริมแซม ถัดยวงษ์	ผู้ดำรง การ เขียน วาด
มี อำนาจ บัญชา	ให้ จัด หา ข่าง จิตร การ
ชาญ ฤทธา เริง ดาษ	เขียน ภาพ หมายถึง ตาม กะ
ตัด เปน ระยะ ตาม เรือง	เนื่องใน ราชพงษาวดาร
แบ่ง เปน บาน บัน ทอน	เปน ตอน ๆ ตาม ประสงค์
บรรจุ ดง กรอบ กระจุก	รวม ตำร ก ประมาณ
แก้ สิบ สอง บาน บรรจง	ทรง เพียร ทรง พระ นิพนธ์
โคลง ยบุต บอก เรือง	ต่อ คิด เนื่อง นุสนธิ์ ตำร
บาน ละ ดี โคลง บท	เพิ่ม ตาม พจน์ หก บ้าง
นับ บาน อ่าง แก้ว บาน	จึง โองการ คำไว้
ให้ เด็ก จัด จินตะกระวี	มี ปรีชา เชาวน์ ว่อง
รู้ ถ้วน ถ่อง ทาง กลอน	เชื่อง อักษร เปื่อง ปราด
พระ ราชวงษา นุวงศ์	ยี่สิบ สาม องค์ คณะ นา
หมู่ มาตยา เสวก	นับ สิบ หก นาม ยศ
ถ้วน ปรางกูร กลดง	กาพย์ โคลง เพลง เกดาก ถอน
รับ ตัด ตอน มา แต่ง	ตาม ถ้วน แบ่ง กะ หมายถึง
พูด เกลา ถวาย ทักกัน	โปรดให้ สรร หมู่ เต็มย่น
เขียน บท โคลง ประจำ ฉาก	มี หดาก เดศ ไหวหา

“เนหาะห้องกั้นควี ๓๑๒ เท้าเป็น”

เจ้าพนักงาน ทรวง รับ	ไป ประดับ เมรุมาศ
สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ	เจ้าฝ่าย ศักดิ์ ยอด กระษัตริย์
พาหุรัด มณีนมัย	รอง ถัดไป ตรัสเพ็ชรรัตน์
องค์ ที่ สุด หน่อ นาราย	นาม ศิริราชกฤชภัณฑ์
นับ รวม กัน ตาม พระโกษา	อีก พระ ศัพโสถ นาม เสนอ
พระอรรคชายาเธอเจ้าดารารัศมี	ครั้ง น มาก พระ ศัพ
งาน สม ทบ ร่วม ได้มัย	เรียง กันไป ตาม ลำดับ
โศคน กำนัน ฉาก บาน	เจ้าพนักงาน ซาญ ฉลาด
เรียง ราย คาด โดย ผนัง	หวัง ประกาศ ปราบกฎ
พระ เกียรติยศ มหิบาล	เบื้อง เมาราณ ขัตติยราช
และ ข้า ถอง บาท บาง นาย	เพื่อ หวัง ชาย ยด ชม
เวียง รื่น รมย์ ดำราญ	หนึ่ง ใน การ เมรุมาศ
ครั้ง นประหลาด หาดายหาดาก	โดย ภูมิภาคไพศาล
ทั้ง สถานที่ บริเวณ	แปลก พระเมรุ ปาง บรรพ
ทุก สิ่ง สรรพ ตรี เนตร	งาม พิเศษ สุด พรรณา
ถ้วน เคือน ตา ชวน ชม	ทุก สิ่ง สม สัมบูรณ์
เพี้ย เพี้ยบ พุด ทุก แห่ง	อีก เครื่อง แต่ง ม โหฬาร
ภูดาธาร บรรพศ	เป็น หตน ดด งาม งาม

เป็นตรอกตรอกเนินลาด	พฤษภาชาติ คาคัน
นับด้วยหมื่นด้วยพัน	แบ่งปันนั้น เป็นจังหวะ
ราวระยะพนาไฉย	นำปดมใจ บำเทิง
นำรินเรียงตำราญ	มีอาคาร หลาก หลาย
ตั้งเรียงรายโดยรอบ	เป็นคัน ขอบ เมรุมนทล
พิศได้ถนต่าง ๆ	ฝีมือช่างชาญ กิจ
ทำวิจิตรบรรจง	ทงมัน คงถาวร
องค์อศิครได้ทรงศรี	พระราชดำริห์แต่ก
เรือนเหล่านเมื่อเสร็จงาน	จะพระราชทานมุตจำ
วอไปสร้างใช้การ	โรงพยาบาลรักษาไข้
จะโปรดให้หมอบประจำ	อหมู่กระทำทุกข์ยา
อยู่รักษาโรคัน	แก่นันต์นรชน
ทั่วต่างดอาณาเขต	ทานพิเคษเกิด ความสุข
บ้องกันทุกข์โรคภัย	ทานทั่วไป แก่นรชน
เป็นพระกุศลอุกฤษฐ์	ชูชีวิต นรชาติ
เป็นทานประหลาด หลากดี	บเคยมี่ในสยาม
หนึ่งของงาม หลาย หลาก	ทรงบริจาค การบุญ
ถ้วนมีคุณมีค่า	ทุกสิ่ง อ่ำเอี่ยมงาม

กรรม ครัน เครื่อง ตั้งเค็ด	เครื่อง ดำเรจ ทานมัย
บาตร ผ้าไตร บริษการ	ถันไฮพาร ของ ประณัต
เกิน จารัต ทาน ตำมัญ	เหลื่อ รำพันไฮฮ้าง
พระ กุศต พระ ทรง สว่าง	พรั้ง พร้อมไฟรมุดย ยัง นา ฯ
จัญญ รจ เวช แจ้ง	จิตร การ นี ฤฯ
จับ แต่ กรุงโบราณ	แรก สว่าง
คตอด กรุงเทพ สถาน	บาง กอก นี นา
บัน ท่อน เปน กตอน ฮ้าง	เหตุ ถัน ควร แดง ฯ

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย)

แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (อุทุมพร)

๑ แดง ปางพระเจ้าอยู่	ทองปราง รกเฮย
จักประดิษฐ์นครา	ใหม่ยัง
ชีพ่อหม่มพุดมา	จารย์จัด การแฮ
กลบบาทว์ส้มเพลิงตั้ง	ดวดพร้องพุทธมนต์ ฯ
๒ ชนงานชุดภาคพื้น	ภูมิมณ ทดเฮย
สืบพระสังข์เสวตรกล	กษิระแผ้ว
เปนนทกษิณวัฏดุจ	แดงคู่ภ อรรณเฮย
เสร็จกิจพิชิตแล้ว	สืบสร้างการผอง ฯ
๓ หนองโสนนระถิ่นด้าว	เค็มมี ชื่อนา
ชนานเปลี่ยนนามธานี	เทพไท
ทวาราวดีศรี	อยุธยา ยาเฮย
กรุงกระษัตริย์สถิตยไ้	สี่ร้อยปีปดาย ฯ
๔ บรรยายพระยศไท้	ขเรศศรี ศวรเฮย
เฉลิมนิเวศน์ธานี	ภิเศกซ้ำ
รามาธิบดี	นามเพิ่ม พระแฮ
ปฐมราชชาติยศถา	ผ่านหัดแห่งสยาม ฯ
	พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕

แผ่น ดิน สมเด็จพระ รามศวร ที่ ๑

๕ รามศวร ราชเจ้า	จอม ภพ
ยก พยุห์ โยธารบ	รุก ล้อม
ตั้ง ทพ คับ ค่าย คดบ	รอบ เขตว เขียง ฮือ
บน ไหญ่ ยิง ถูก บ้อม	ปก คุ่ม ดาว หลาย ฯ
๖ ฝ่าย เจ้า เชียงใหม่ ขน	เชิง เทิน
ถือ พัน เม็ด	หมด แก้ว
ให้ ทหาร ถิ่น เนเหิน	สาร ลือ สยาม แส
ขอ ผัด สัก ควัน แด้ว	จัก น้อม เมือง ถวาย ฯ
๗ บพิตร ทราบ หลาย เล่ห์ รั	ดาว ปด
แต่ ราช ขอ จ่างด	รบ ไ
อย่า ยุทธ์ สุด กำหนด	ดาว กลับ แร้ง แส
พระ ธิบ ทหาร ไทย ให้	หัก ปด้น ผจญ เวียง
๘ ได้ เมือง เชียงใหม่ ด้วย	บุญ ฤทธิ์ ท่าน แด
ภา ระย่อ สรุฤทธิ์ ทิศ	ทว รั
ขุน ดาว คด ขบถ คิด	ร้าย ถ่อ ณรงค์ เฮย
แพ ฤทธิ์ แพ ลดย สู้	ศึก แพ พด สยาม ฯ

“ในทางห้องกันควา” ตอน ๒

แผ่น ดิน ส้มเตี๋ พระ ราเมศวร ที่ ๑

๘ พระยาเขมร มาตอบ ก่อน	ควา กวน รบ นอ
ส้มเตี๋ ราเมศวร	ศักดิ์ ได้
ยก พยุหวิชัยยุทธ ขบวน	ศึก เด็ดจ ญรงค์ แ
ดูทัพ ขบ พหลให้	รับ ต่าง ปลัด ขอม ๑
๑๐ พลไทยได้ รุก ล้อม	เมือง รวย รบ สือ
ทัพ นำ มา เขมร ตาย	เกดอัน กตง
ทัพ หลวง เร่ง ทหาร ทลาย	เมือง แ่ง เมือง พอ
พระยา ตะแอก แดก เมือง ทง	ทัพ จำ เรือ หิน ๑
๑๑ บพิตร เด็ดจ จากคชให้	พล เบ็ด บิน นอ
ถูก ม่อหิน เรือ ระเบิด	แบะ อู
เจ้า กัมพูชา ตะเพิด	หิน สุก แสง แด
จับ แต่ อุปราช ผู้	บุตร ได้ ตัว ถวาย ๑
๑๒ ครวดีให้ กอง นำ รัง	กัมพูช
เด็ก ทัพ กตบ กรุง อยุทช	เยศวร ไท
เดี๋ยจ เด็ก ปราบ ขอม ทุก	วัด พินาศ แด้ว พอ
เผยอเดช ราเมศวร ได้	สืบ ตัว ชาวสยาม ๑
พระเจ้า บรม วงษ์ เชอ	กรม หมัน นราธิป ประพนธ์ พงษ

แผ่นดินสมเด็จพระมหา นครินทร์ ราชธานีราช

๑๓ นครินทร์ บัน ขเวศไท	ทิวคต
สองราชวโรธ	เร่องรู้
รับ ยกคชพลบท	จรสู่ กรุงนา
เจ้ายศทัพสู่	มา พรวัดพลบ พตา ฯ
๑๔ เจ้าชายมาตงทัพ	วัดไชย ภูมเฮย
สองยกเข้ากรุงไกร	แต่เข้า
หวังชิงราชมไห	สุวรรณย์แก่ คนนา
ถึงบ้านช้างเข้า	ปะทะทั้งไททรง ฯ
๑๕ สององค์ทรงเลียดง้อ	ง้าวขอ
สองฟาดสับสองศอ	ขาดม้วย
สองบุญไม่มีพอ	ผ่านภพ แดพ้อ
สองจึงสิ้นชีพด้วย	บาปก็ถอบผล ฯ
๑๖ มนตรียืนข่าวเจ้า	มรณา
ต่างทวีตวิกปลุกษา	เสร็จแล้ว
เชิญพระบาทตามพระยา	นุชนารก น้อยเฮย
มาครอบครองกรุงแก้ว	ปกแผ่เหต่าประชา ฯ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

แผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

๓๗ แดงเดชโอรสเจ้า

นาม พระอินทราชา

ปาง ชุมนพระเตียงอา

ไปชักทัพเชียงด้าว

๓๘ สงครามคราวนั้น

คุมทัพหลวงปองเวียง

ถึงพิษณุโลกเรียง

จวนรุ่งวันฤกษ์พร้อม

๓๙ เคืองเจตชาวถิ่นใต้

เชียงใหม่ใจยำถอย

ยาตรพยุหตุเมืองท่า

เจ็ดเที่ยวจัดทัพปล้น

๔๐ พระไตรโลกนาถผู้

ยินข่าวยกพลรุก

พระอินทราชคฤช

ด้ทัพพระยาเกียรติกล้า

จอมสยา มรวุไชย

เนียบหัว

สัตย์อพยพแฮ

สู่แคว้นแดนสยาม ฯ

ปกเชียงใหม่ฮา

ออกล้อม

รายค่ายพักนอ

พริกปล้นบันเมือง ฯ

เต็มอำนาจไชย

ทัพพัน

แพงเพ็ชรนำฮา

ต่างเบียดปดอดชัย ฯ

ผ่านอยุธยา

รีบว่า

นำทัพนำนอ

กลอกเกล้าแตกระส่าย ฯ

แผ่น ดิน ส้มเตี๊ยะ พระ บรมไตรโลกนาถ

๒๑ ผายพล พระทัพ ค้าว

นาม หม่น นคร น้ำ

จำรับ ขั้ว ญชร

ขุน อ้อ อ้อ ถ้าม ชัน

๒๒ บิน ทหาร บรค้อง ภักตร์

เดช พระ จะ เถลิง รัช

รอน คึก ลี ดาร ขจัด

เสด็จ เค็ก เล็ก พยุห เมฆ

อัคร อัก นา

ทัพ นัน

ชนคช ทาน ฤๅ

เสียด ถ้อม ระดม ราษฎร์ ๑

พงษ์ กระษัตริย์

ดื่บ เชื้อ

ทัพใหญ่ ขยาย แะ

สู่ ด้าว กรุง เดิม ๑

หม่อมเจ้า ประภากร

แผ่น ดิน สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒

๒๓ ชุณบกัษที่แปด เบื้อง	สุริยวาร
วิสาขมาศ กุณ ประมาณ	ชด แจ้ง
เอกศก ปริจเฉท กาล	ศักราช
ชัยรัฐดี สี่สิบ แสง	สรุปด้วย หิ้ง หนา ฯ
๒๔ รามา อิบติ เจ้า	จอม รร มิก เฮย
ให้หล่อ ปฏิมารูป	ลักษณะ แฉว
ห้าหมื่น ชั่ง ตาม พัน	ทองหล่อ หินก แส
นาม พระศรีสุวรรณเพชญ์ แพร้ว	เพริศด้วย ทรง องค์ ฯ
๒๕ รัศมี ตลอดจนบาทได้	แปดวา สูง แส
อุระสิบ เอ็ดศอก ตรา	ส่วน กว้าง
สี่ศอก ภาคกร ปฏิมารูป	สามศอก กว้าง แส
พร้อม พระพุทธรูปลักษณะ อ่าง	โตก ถ้วน ชวน ชม ฯ
๒๖ ด้าน หน้า บุษมาศ หน้า	เจ็ดศอก ขา เฮย
หลัง หก เศษ ศอก รอง	ทาบ พัน
สองร้อย แปดสิบ ปอง	หก ชั่ง รวม แส
คำ ห่อ พุทธเพื่อ พัน	เพื่อง เหนอ ฅม ฅม ฯ

พระยาอัครพณัโสภณ (ม. ว. หนู อิศรางกูร)

แผ่น ดิน ส้มเตี๊ยะ พระ ยอด ฟ้า

๒๗	ดู กาด คักราช ถ้วน	อัมมัฐต
	แก้ สิบ ฉนำ กำหนด	เคษ ท้าย
	ชวด สัมฤทธิศก จรด	จิตร มาศ
	ห้า คำชน มั้ย้าย	ยัก พัน โสรวาร
๒๘	ส้มเตี๊ยะ ขดัย ยอด ฟ้า	เถลิง ถวดย ราช แอ
	เสด็จ พลับ พดา ส่นาม บรร	เจ็ด แพร้ว
	ทรง เริ่ม พิธี ทนต์	คช คู้ ประง แอ
	โดย ราช ประเวณี แผล้ว	กิจ เกอ ไผท ถนอม ๑
๒๙	ตั้ง ผูก ดอง คช ต้น	ฉัททนต์
	งา ค่องงา ประกัน	เจอะ จัง
	ตาม แบบ คช ตำคร ด้รวพ	บรรพ ฌบบ ครอบ แอ
	เพอ ขจัด อุบถว ทง	เพิ่ม พร้อม ส่วสติ ผล ๑
๓๐	พัน เอิน เกิด เขียม กาจ	ทวยศ
	งา พระยาไฟ คช	หัก สบ้น
	ด้าม ท่อน เมอ จวบ จรด	ประค่อ กั้น นา
	แสดง ว่า โทษ ร้าย หั้น	ประจักษ์ แท้ เร้วถึง ๑

พระยา อิศรพันธุ์ โสภณ (ม. ว. หนู อิศรางกูร)

ตอน ขุน วรวงษา อธิราช ว่า ราชการ

๓๑ พิเรนทร์ อินทร เทพ ทัง	ดั่ง ส้มาน
ศรี ยศ หดอง บ้าน ถาน	ตาก ฟา
หมื่น ราช เลื่อน หวัง งาน	เรือ เอก ไชย เอย
กับ พระเชียร รว่ม หน้า	เพรียบ พร้อม ปฤกษา ฯ
๓๒ จัก เสี่ยง เทียน เทียบ ให้	เห็น จริ่ง จิตร เอย
ขุน พิเรนทร เทพ คิง	คิ หาม
ผิวกิจ หวิด ประวิง	คกไม้ ทำ ฤ
การใหญ่ ใจ อย่า คร้าม	ว่า แด้ว ฤ จริต ฯ
๓๓ พระเชียร เสี่ยง สัก คัก แก่	กั งขา
เทียน พระ เชียร ราช	หนึ่ง แด้ว
เทียน ขุน วรวงษา	อิราช เด่ม หนึ่ง เนอ
ใน โบกส์ วัด บำ แก้ว	กอบ เกอ กตาง คิน ฯ
๓๔ ขณะ นั้น ขุนใหญ่ ช้าย	สวณ กตบ โกรช ฮื่อ
ชาน หมาก คาย ทง กับ	ถูก ค้อง
เทียน ขุน วรวงษ คับ	คาต ชัน ชม ฮ่า
พอ ฤ กช อดวย พร พร้อง	พระ นั้น พถัน หาย ฯ

ตอน ขุน วรวงษา ธิราช ภา ราชการ

๓๕ ขุน วรวงษา ธิราช ผู้	ดีทิดี ด้รวพ ักรรเขย
ตง ด้ นาวาณ	พรง ปร้อม
แม่ ศรี ด้ดาจันท์	กับ ราช บุตร แส
เสด็จ ณ พระเนยด ด้อม	จับ ช้าง คัด ไซตง ฯ
๓๖ คด ค่ายต ถิน บ้าน	คดอง ด้ระ บัวนอ
ขุนใหญ่ ขวา เรือ ชะ	หนาบ ช้าง
ศรียศ พิเรนทร์ พระ	ยาพิ ไชยธา
ด้วรค โดทย ्ह่ม ราช อ่าง	อิก ด้ร้อย ด้นหา ฯ
๓๗ ค่าง ออก ด้กัก ถิน	กัณ ใน ด้นธิ์ แส
ขุน วรวงษา ว่าใคร	อย่า เข้า
พิเรนทร์ คอบ จะไป	เอา ชีพ เอง เอย
พถัน เร่ง พาย เรือ เร้า	รอบ ด้ลุ่ม ด้ม ด้กนธิ์ ฯ
๓๘ ขุน วรวงษา เจ้าแม่	อยู่ ด้
ศรี ด้ดาจันท์ ด้	บุตร ด้
ฆ่า ด้เยย มอด หมด ด้ว	ด้าม ด้พ
ไป ด้เยยบ ปรจณ ด้	ด้ด ด้ว ด้วอง ด้รูง ฯ

พระยา ราช วรานุถ (ด้วม)

แผ่นดิน พระมหากักรพรรดิราชาธิราช ครั้งที่ ๑

๓๙ บรูรง ทอง นามราชเจ้า
ยก พยุห แสน ยา
มอญ ม่าน ประมอญ มา
ถึง อยุทเยศวร์ แล้ว

๔๐ พระมหากักรพรรดิเฝ้า
วาง ค่าย ร่าย รพต
ดำริห์ จัก ใคร่ ยด
ยก นิกร ทัก ถ้ำ

๔๑ บังอรอรรคเวศวร์ผู้
นาม พระสุริโยไทย
ทรง เครื่อง ยุทธพิไชย
เถลิง ราชอาณาจักร

๔๒ พดไกร กอง นำเร้า
ช้าง พระเจ้าแปร ประจัน
สาร ทรง ชวด เซมัน
เตลง รัชชได้ ไก่

จอมรา มัญเษย
ยิ่ง แก้ว
สามสิบ หมื่น แส
หยุด ไถ่ นครา ฯ

ภูวดล สยามเษย
เพียบ หล้า
แรง คึก
ออก คัง กตว ส่มร ฯ

พิศได้มย ท่าน นา
ออก อ้าง
เช่น อุป ราชแษ
ควม เข้า ขบวนไคต ฯ

โรมรัน กันเษย
คชไท้
หลัง ถิ่น เติลิด แษ
หวิด ท้าย ราชอาณาจักร ฯ

แผ่นดิน พระมหาจักรพรรดิราชาธิราช ครั้งที่ ๑

๔๓ นงคราญ องค์เอกแก้ว	กระษัตริย์
มาน มนต์ศักดิ์เวที	ยิ่ง ถ้า
เกรง พระราชดำริ	มลาย พระ ชนม์เสีย
ขับคเชนทร์ เช่น คำ	ลืออีก ดุ้ ดุ้กร ๗
๔๔ มุน มอญ ร่อนจ้าว ฟาด	ฉาด ฉะ
ขาด แต่งควาบ อูระ	หุบ ดัน
โอรสรับ กัน พระ	ศัพ ดุ้ นคร แะ
ดูญช้ไฟ ไปดูญดิน	พจน ผู้ดรรเสริญ ๗

พระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ ๕

แผ่นดิน พระมหาจักรพรรดิราชาธิราช ครั้งที่ ๑

๔๕ พระมหาจักรพรรดิให้	จัดดำ เกาเฮย
เกณฑ์ไพร่ประจำดำ	ใช้น้อย
เอาดินนาใหญ่ นำ	ตง ตู เวื่อนา
บัน ชื่อนารายณ์ ด้อย	เส็ค ช้างหาร ๗
๔๖ ทวยหาญชาญชัย บ้อง	วิป
ล่อฝงเดินเพียบป พร	พรัง พรอม
ขัน ช่อชักเรือดู	คัก คัก
พอ แล่นดู บ้าน บอม	ทอด ทง ด้าย ต้มอ ๗
๔๗ พอ มอญ เห็น วิบ ร้อน	นำ คัด นัน นา
ทูตเหตุเด็คไพร่	แก่ เจ้า
ไป ทนขาด วาที่	ที่ เด่า แดงเฮย
ไทย ปล่อย บัน ลูก เข้า	ตก ข้างพลับ พดา ๗
๔๘ บัญชาตั้งให้แต่ง	เครื่องพลั กรวม เฮย
เอา กระสุน สรรวงฝี่	เส็จจ้แล้ว
วิบ เดิน ค่าย ขยับ หนี	จาก ถิ่น นัน นา
คัต ทุ่งพุดเถา แด้ว	คตาศ พันไพรินทร์ ๗

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

แผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราช ครั้งที่ ๑

๔๘ ภูบาล นฤเบศรเบอง	รามัญ
เถลิง คชกระโจมสุวรรณ	เวียด ด้อม
พด พยุหีน ประจัน	ณลัมพิ หารเฮย
ดำรงให้โหม ห้อม	หักปถัน เปตอง เวียง ฯ
๕๐ จักรมหาจักรพรรดิเจ้า	จอม สยาม วัชรีเฮย
ชั้น สัก พระยาราม	เดือน ถ้อ
เส่นคันรายน ปราม	ปราบ เค็ก
ตง ตะเกา ชัน น้อ	ตัน ร้าว รอน เขื่อน ฯ
๕๑ ศักร เพลิง แผลง พดุง เปี่ยง	ปริง ยุทธ
ถอน ถีบ ท้าย เรือ ชุด	ซัด เค้า
สูงส่ง กระสุน ตัดุด	สเดาะ กิ่ง โพธิ์ แะ
ฉันทเนียด คเชนทร์ ร้าว	เจอด หด้า แห้ง เสดง ฯ
๕๒ ชาว ประจำ บอม ช้อ	มหาไชย
โถม ศราคันไป	กวาด กว้าน
พด เหล่า เสดง ประโดย	ตัญ แหก หลาย แะ
ไปอีกไป หาญ ค้าน	ทัพ ท้อ ถอยคั้น
พระเจ้า บวรวงษ์ เรอ	กรมหมื่นสถิตย์ ขวรงค์สถิตย์

แผ่นดิน พระมหาจักรพรรดิราชาธิราช ครึ่งที่ ๑

๕๓ ปาง มอญ มอญ ม่าน ถัดม	รุ่มคี่
กรงทวาราวดี	รบ เกร้า
ทัพไทย บัดนี้ มี	ไยชนะ ตันนาม เฮย
จำ ถ้าทัพ กลับ เข้า	มันไว้ใน นคร ฯ
๕๔ พด มอญ อ่อน ถิ่น สะ	เบี่ยงอา หาร ฮ่า
ถอยจาก ศรีอยุธยา	ยาตร เต้า
ทางเหนือ เพื่อ จักหา	โกชนักษ
ราเมศวรมหิทรเจ้า	จู่จ้วงโจม คี่ ฯ
๕๕ เลี้ย ที่ คัก จับได้	ทั้งสอง องค์เฮย
ปิ่น ตะเตง ประรอง ดอง	เปลี่ยน ข้าง
มงคต ทวีป ของ	จอมจักร พรรดิ พ่อ
อีก หนึ่ง พลาย ศรีอ้าง	ชื่อ ท้ายมงคต ฯ
๕๖ บัดคด ต้อง ข้าง แปลก	เลี้ยง หมอ ความเฮย
อาตวาท ฤๅ หวน ขอ	เช่น คี่
เหลือมือ ตะเตง รอ	ราชัง คิ่นเฮย
คู่แต่ข้าง ยัง วั	รัก ค้าว แดน ตน ฯ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระเทวะวงศ์วโรปการ

แผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราช ครั้งที่ ๑

๕๗ จอมสยาม นาม พระเจ้า	จักรพรรดิ
ผดุงราชฎ ชาติพิบัติ	บ่เศร้า
บำรุงบุรีรัฐ	เจริญรุ่งเรือง แะ
มั่งคั่ง ดินคำเช่า	ออกพ้นคณนา ฯ
๕๘ บ้างได้จ้จคลาตุตัว	แดนคง
มหาโพธิเพื่อจำนง	จับช้าง
ยดอภัยไถยมง	คลตักษณ เด็ดฮา
แม่เผือกตูกเคียงช้าง	เผือกมันมารดร ฯ
๕๙ ภูธรขับคอ ค้อน	คำร่สองเอย
ซัดบาศ่ต้องกิรีณ	แม่แก้ว
คตอ้งโปดกหัด	ครุณเผือกได้นา
ปราโมทย์กรรมตแผ้ว	ผ่องถ้ำดำราญ ฯ
๖๐ เสวตรดาร์เก่าใหม่ได้	หลายดาร์
เพิ่มพระยศนฤบาท	เฟื่องฟุ้ง
จึงจอมภูดาธาร	ในภาคเพรงแฮ
พระเกียรติคงอยู่คู่	บัคนฤสุญ ฯ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระธมมคตอมรพันธุ์

แผ่นดิน ส้มเตี๊ยะ พระมหาจักรพรรดิ ราชธานี ครั้ง ที่ ๑

๒๑ บ้าง ส้มเตี๊ยะ พระเจ้า	จักรพรรดิ
องค์ พระหงษานันต์	พวงพร้อม
เสด็จ สถิตย์ พลับพลา วัด	เมรุ ราชเอย
ต่าง อาศน์ มวญ มาคย์ น้อม	นอบไหว้ ส่อง เต็มอ ๗
๒๒ จอมตะแสง เดอ อาศน์ แล้ว	แดงไข
แต่ พระเจ้าจอมไทย	ชเรศ ช้อง
ขอ อำนาจ รัตนไตร	ยางค ทัพ พยาน เย
ศรี อยุทธยา น้อม	ท่าน น ยก ถวาย ๗
๒๓ เพรง กาด น้อม ท่าน ต้อง	ประสงค์ ส่อง
สาร เสวตร ไป ส้มปอง	บวย ค้าง
จนอนุช ยก พยุห กอง	ทัพใหญ่ มา นา
ขอ อีก ส่อง เปน ช้าง	ลี ช้าง ไป ชม ๗
๒๔ กับ ขอ เฮอร์ส เจ้า	จอมสยาม
คือ พระราเมศวร นาม	หน่อไต้
พระสุนทร สังคราม	พระยาจักร ตรี นอ
จอมอุยทธเยศ รัยยอม ให้	เสด็จ แล้ว คั่น นคร ๗
	หม่อม เจ้า วชิรนทร

แผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราช ครั้งที่ ๑

๖๕ พระมหาธรรมราชไท	ทิศอุดร
ปรารภรำบาญบร	ราบไว้
เกณฑเสวการ	กาษฎ์กอบ แพแฮ
ห้าสิบอีกเรือไว้	คู่จ้องจ่อเพดิง ฯ
๖๖ เดือนสี่สิบคำขึ้น	เล็จจนวน
เวฬุพวงไพศาด	ชุ่มเชอ
สิ้นโลมสมัยกาพ	ปล่อยเนื่อง กันนา
รุกโรจน์ออกค้เมอ	ดวกต่างเรืออเรนทร์ ฯ
๖๗ โชนเขียวสดต้นวี	เร็วชิต
ปะทะทับนาวาติด	ค้อใหม่
พดพระมหินทรมหิศ	ครัดัน แดกแฮ
ย้อยยับบนับได้	เอ็กชออดเวง ฯ
๖๘ เลี้ยเรือเลี้ยราชฏ์ม้วย	มากหลาย
เลี้ยกิจเลี้ยกตหมาย	แผกแพ
ที่เหลื่อต้องชดาผาย	ผันกถัม
ยังปากน้ำพิงแด	แหงไททพทดวง ฯ
พระเจ้าบรมวงษ์เธอ	กรมหมื่นสถิตยธำรงค์สวัสดิ์

แผ่น ดิน ส้มเตี๊ยะ พระ มหา จักรพรรดิ ราชธานี ครั้งที่ ๒

๖๙ ปาง บพิตร ผ่าน เฝ้า
 ดำริห์เตล็ด หาดายตะเบง
 ย่าง ค่าย ชิดคูเกรง
 ราชูบายนอกเปิดอง

๗๐ ทุกทัพ ขั้วไพร่พร้อม
 รวงไผ่ทำคัน
 รัตติกาล แขงขยัน
 แถ่นอุโมงค์รุก รุ่ง

๗๑ ปรางค์พิทังบงสัน
 หมู่และ หมู่โยธา
 ลำซัง ชุต ชุต มา
 ลำซัง ขน ขน รือ

๗๒ ชาวกรุง ถนัค รุ
 ทดวง ทดอุปละพี
 ประดิทิน คยิก คยี่
 ล่อง ดินาศ ลาดให้

แผ่น เสดง
 แยมเยอง
 บณ กรวด มา นานา
 ชุต พนเคิน พด ๑

เพรียงกัน
 เขวค้ว
 ขั้วค่าย
 วันเข้าริมคู ๑

แสนยา
 ชิกบอ
 มากมัว มุดเฮย
 เร่งแล้วราชการ ๑

ไพร่
 ภาคไค้
 เขยอน ขยด มา นานา
 ลัดช้องโทรมโรม ๑

แผ่นดินสมเด็จพระมหินทราธิราช ครั้งที่ ๒

๗๓ จอมพลาธิราชดำ	หงษา วัติไชย
มีพระกฤษฏีกา	ประกาศหัว
ศรีทัพเร่งกรีธา	พลสถิตย์ ผดุนอ
ข้ามสมุทรมุ่งก้าว	โอบเอื้อมโอบวรยศ ฯ
๗๔ ชัดโยปราชดำ	อัมรินทร์
สถิตย์วัดเขาคินตรง	เกาะแก้ว
พระเจ้าแปรเสด็จดำรง	เวียงวัด จันต
เจ้าฤกษามแก้วน แก้ว	ค่ายคงคะพานเกิดอ ฯ
๗๕ สยามแห่งสยามราชเจ้า	ระดมชน
ชุดเร่งชุดดินชน	ถ่มน้ำ
เนื่องแน่นนิกรพล	เพี้ยเพี้ย ภูมิไชย
หามหาบ้างแบกปลำ	ทุ่มเท่งท่าถนน ฯ
๗๖ นรานุรักษ์รอบด้าน	แดนนคร
แผดงมหัศจรรย์	ถันหัด
มุ่งมั่นอรินทรวอน	ราญชีพ
มอญอมิครมากหน้า	พินาศถั่งกตาดเนิ่นน ฯ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ	กรมหมื่นสถิตย์ธำรงศีลศักดิ์

แผ่น ดิน สมเด็จพระ มหินทราชาธิราช ครั้งที่ ๒

๗๗ บัจจามีตร ร้อย หมื่น ห้อม	ปรากฏ
แปด มาศ มั่ง หัก หาญ	ห่อนได้
ในกรุง เกิด กันดาร	เสบียง บอบ บาง แะ
แจ้ง เหตุ รามัญ ให้	ตั้ง ถ้อย ถอด ความ ฯ
๗๘ แม่น สยาม ยอม ออกเผ้า	ขุนทัพ
จัก เด็ก พด คั่น กัดบ	ตั้งตัว
ไทย เกรง ตเถง จับ	เท ทอด ครว แะ
มอญ ทราบ ตั้ง พด ห้าว	หัก ปล้น นคร ฯ
๗๙ พระ มหา ธรรมราช เข้า	ขึ้นอา ค้า เอย
จัก ตั้ง เมือง เจริญ	จูงเผ้า
ตเถง ราช อนุญาติ มา	โดยราช ยาน แะ
ตั้ง ค่าย ตรง เกาะ แก้ว	เกริ่น แจ้ง ใจ ความ ฯ
๘๐ ชาว สยาม ยด ภาคร ผู้	เผด็จ ชาติ คน เอย
ต่าง ต่าง วาง สีนาค	เกิดชน กลุ่ม
ธรรมราช โคด จาก ราช	ยาน ถิ่น ถด แะ
อินทเรศ แบก ชุม	ออก พัน บน ประทาน ฯ

พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕

แผ่นดินสมเด็จพระศรีสุริเยนทร์ที่ ๑

๘๑ พระมหาธรรมราชาเจ้า	ผไทโกกรม
สถิตยราชยานให้โรม	ศาสตรา
ชาวกรุงเร่งหาญโหม	หักค้ำ ดแวกแอ
รับสั่งพลันพลเข้า	รบพร้อม ขอมถอย ฯ
๘๒ บินจ้าวรงค์พระให้	ไทยพยห์ ยิงเฮย
กัมพูชาราชวีน	ซึ่งหน้า
วัดสามพิหารดู	ยื่นคช รายนอ
กองทัพเข้ารับว่า	เร่งเข้าศาสตราโทรม ฯ
๘๓ ไทยจุตอุตุกอง	โกตา หลเฮย
ควันกระหัดบกดบเวหา	กตุ้มคตุ้ม
กระสุนถูกพระจำปา	ชิราชทัพ น่านา
พิษอันจี้กตุ้ม	ชีพสิ้นคอสาร ฯ
๘๔ กัมโพชราชดำผ้าย	พลากร
ถึงป่ากระทุ่มจร	หยุดยัง
ด้ามคาบยกปล้นนคร	ห่อนหัก ได้แฮ
ทรงราชภูริตแวกทง	ทัพเมื่อเมืองขอม ฯ
	หตวงราชพงษ์ภักดี

แผ่น ดิน สมเด็จ พระ มหา ธรรม ราชาธิราช

๘๕ พระยาจัน จันตุ เจ้า	ขอม ชุน
มาตุ้ กรุง มุ่งบุญ	ปกแผ่
บันภพ กอบ การุญ	รับปลุก เติง แะ
ยกโทษโปรด เกษเกล้า	ห่อน พ้อง จองไทย ฯ
๘๖ กัดบใจ จักตั้งเจ้า	ปลกพี คนแะ
ดื่บ ทราบ การ ชานี้	ใหญ่ น้อย
หวัง ดยาย ถ้ายโทษ มี	มาแต่ หล่งนา
ดื่บเถาคำ คด้อย	ตอบได้ครวโดย ฯ
๘๗ พระ คณีนนเรศวร แะ	เหตุรหัด
ทรง พระชต ยาน วัด	รับวัน
พร้อม เรือ นิกร ชนิต	ชนาบได้ ดเถาแะ
ทรง พระ แะง บัน คัน	ด้น ค้อง จันตาย ฯ
๘๘ คัวนาย กัมพูช จ้อง	บันวาง มานา
ค้อง พระแะง ทรงวาง	ด้น ร้าว
รบ พตาง รับ หน้ พตาง	เรือตก ถัก แะ
ตมเกิด กางใบ ก้าว	ต้อง ถ หายดำ ฯ

พระราช นิพนธ์ รัชกาล ที่ ๕

แผ่น ดิน สมเด็จพระ มหา ธรรม ราช ธิราช

๘๘ หน่อ นรินทร ธรรม ราช เฝ้า	พสุธา ไทย เขย
นเรศวร อดร นรา	ชิป ไท
ยก พยุห์ สู่ หงษา	หวัง ช่วย คึก แะ
ทราบ เรื่อง รามัญ ไซ้	เดห์ จ้อง ปอง ผลาญ ฯ
๘๙ บรรหาร ฉันทพากย์ พ้อ	แต่จ มิตร
จัก เริ่ม ปฏิกฐิต	ตอบ แค้น
ตั้ง มาศย์ กวาด ครว สัตถิย์	เทียม มารค มา นา
เด็ก ทพ กตบ คิน แคว้น	เขตร ดาวแดน สยาม ฯ
๙๐ ข้าม สโคง คด ฟาก เบอง	บรรพา
มอญ กระทง ผัง คงคา	ฝ่าย โนน
คำรดี ตั้ง เสนา	โตรม ตำตร ศร แะ
บน ไร่ แผ่น ภาค โพน	เพื่อนา ไฟ คัด ฯ
๙๑ ภูบาด บง เนตร พ้อง	ขุน พหุ มอญ เฮย
ชคช กาย พ่าง ผด	หมาก พร้าว
ทรง เติบาะ ดินาศ คด	เดจ ชีพ บร แะ
อุปราช หวาด ฤทธิ ร้าว	อระ ค้อน ค่น หนั ฯ
	พระราช นิพนธ์ รัชกาล ที่ ๕

แผ่นดิน ส้มเตี๊ยะ พระ มหา ธรรม ราชา ธิราช

๘๓ พระมหา ธรรมราช เจ้า	จอม อยู่ทช ยาเฮย
ทราบ คึก โยนกรุด	รอด ค้าว
ต้อง ส้มเตี๊ยะ ราชบุตร	บัค กราบ ทุต ณา
ขอ ปราบ ปรมกษ ้าว	หัก ให้เห็ด หาญ ๑
๘๔ ทรง สดับ รับ ตั้งให้	เกณฑ์ ทพ
แปด หมื่น บก เรือ นับ	มาก ร้อย
พระเชษฐ ี พระอนุช ับ	พล ับ พาย ณา
เร็ว ดุบ ำ โหมก น้อย	ตั้ง ตั้ง กระบวน รณ ๑
๘๕ ส้มเตี๊ยะ พระ นเรศวร ั้ง	พระ อนุช ท่าน ณา
เสด็จ จาก นาวา ยุทธ	ยาตร เค้า
เร่ง พหล อึง อุด	ออก ยัว เค็ก แอ
ถาว ตะ คึก พด เข้า	เกลื่อน ก ลุ่ม รุม ณรงค์ ๑
๘๖ ชุน หนึ่ง สวม เสื้อ สัก	กตาด แดง
ขับ แตะ ขัด ดาว แวง	มาศ บัง
พระ นเรศวร ั้ง พระแสง	บัน ฎก ท้าว แด
ถาว ไพร พ่าย ไบ ยั้ง	แยก ย้าย ขยาย หนั ๑

พระยา ราช สัมภาราการ

แผ่น ดิน ส้มเตี๊ยะ พระ มหาธรรมราชาธิราช

๘๗ พระนเรศวร กับ อนุช พร้อม	โยชี่
ยก จาก ลุม พัด คี่	คี่ก เข้า
สี่เรือนทศบุต	พล อริ ดาวเฮย
เขตร บ้าโมกน้อยเข้า	ค้อ ดู่พล หดวง ๖
๘๘ พล พระทวดได้ มต่าง	ดาวยับ เย็นเฮย
ทัพ นำ เขียง แฉ่น ขับ	ออก กั้น
เจ้า เขียงใหม่ ประทับ ทัพ	หดวง สระ เกษ นา
ทัพ นำได้ ไทย กระชั้น	ฝั่ง นำท่า เขื่อง ๖
๘๙ สอง กระษัตริย์ เห็น อริค่อน	คี่ พล พระเฮย
พระยาคร นาวา คต	โมกน้อย
เกริก ศัพท์ ตำคร พห	โยชยทท กั้นนา
ยิง เมฆ ยิง ฟาร้อย	ฟาดครน กตาง ส้มร ๖
๙๐๐ สอง กระษัตริย์ กร ง่า เลอ	ฝน ยิง เปวียง เฮย
ค้อง อริ ต้ม ระเนน พิง	พาด ม้วย
ตำคร คี่ก ตก อนุช ชิง	บัง พระเชษฐี ท่านนา
เรือ รบ เร่ง รบ ค่วย	อริ ตฤ เหลือ ๖

แผ่นดิน ส้มเตี๊ยะ พระ มหา ธรรม ราชธานีราช

๓๐๑ ดาว ช้าง เชียง ใหม่ แพ้	พั้งหนี ไป เฮย
พล ช้าง รุก ตาม คี	กั๊บ พร้อม
พระนเรศวร กับ อนุชดี	ถาดอง น้ำ เฮย
เรือ ดำ เสวก ห้อม	แห่จ้านำตาม ฯ
๓๐๒ บ้านโพธิ์ ดำคณยาน	มรรคคดา ถึง เฮย
พलग พระ ทอดทศินา	ฝั่งไม้
ประสพศรี สุพรรณมา	ชิราชเหถ่า เขมร แะ
ใบ หมอบ ยอบศิริไว้	ยัคเว้นแยงย่า ฯ
๓๐๓ พระพิโรชดำริห์แก่	นัก องค์ ทนงเฮย
หลวง พิไชย บรินทร จง	บัน เกถา
ขเดย ดาว เลียบ ฝจาน ตรง	เรือ จอด นัน แด
ส้มดะ น้ำ หน้าเจ้า	ต่าง ดำว ทำ ชิง ฯ
๓๐๔ เขา จิง คัดศิริระเจ้า	เลียบ ฝจาน เถีจ เฮย
เคตอน พระชติมาน	มาศ แคตัว
ระบือ เดช พระดำชาวรรณ์	ทุกเทศ แดียงนา
ผดุงรัฐ ผดุงราชภูริ แล้ว	แผ่จ เลียน คัก ถลาย ฯ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย

แผ่น ดิน ส้มเตี๋ พระ มหาธรรมราชาธิราช

๓๐๕ บิน มอญ มา คอง ค่าย	บาง ปั่น
พระนครศวร นำพลชั้น	ทัพ มา
สาม กอง นักรวม กัน	ร้อย ยี่สิบ แด
เศษ อีก หกหาญ กัด	ดาบ คัดอง ทาย ทอน ๆ
๓๐๖ ส่วน พันมอญ แดกเข้า	ค่าย แผลง คนนา
พระเสด็จ โดย กำแพง	เหิม กัด
บิน ค่าย ชั่ว คักแทง	ถูก ทำน ตก แด
กลับ บ่ายใหม่ ไช้ ชำ	เช่น นั้น หลาย คราว ๆ
๓๐๗ หนาว จิตร อมิตร ร้อง	เออ อะไร นครศวร ฤ
องอาจ ปลอมไฟร ใน	ศึก สู้
พิมเส้น แดก เกิดอิก	กัน นัก นา พ้อ
ชรอย บิดร ห่อน ฐ	เร่ง ให้จับ เปน ๆ
๓๐๘ ควร เห็น พริยภาพ ห้าว	หนณรงค์ ทำน เฮย
สยาม หย่อน อิศริยตง	ราบ แด
เอกราช กลับ คิน คง	โดยเดช พระแด
ราชาด อริราช แด	นับ ร้อย ปี ปลาย ๆ

ส้มเตี๋ พระเจ้า บรมวงษ์ เชอ เจ้าฟ้า กรมพระยา ภาณุพันธุวงศ์วรเดช

แผ่น ดินสุมเตี๊ยะ พระมหา ธรรม ราชานุราช

๑๐๘ จอม เสด็จ อิศรวราช ดำ	อัมมิง คต เอย
ทราบ นเรศวร ออก ยง	ยุทธ กดำ
เกณท์ ฉกรรจ์ หมัน หนึ่ง จง	คอย จับ นเรศวร แะ
นเรศวร นำพล ม้า	ได้ถ้าง รามัญ ฯ
๑๑๐ พดขันธ์ สอง ปัก กลุ่ม	ออก กรู ถ้อม เอย
จึง ถัก ใจทำมู	มั่ง จ้อง
ถื่อ ดึงดาบ พันญ	ชรถูก ทวน แะ
พระ นเรศวร แทง ต้อง	ชีพ สิ้น สุดปรมาณ ฯ
๑๑๑ ทหาร ทศท่าย หอก จ้อง	โจอม ประจัญ พระยา
ทรง พระแสง สพาย พัน	ทำว ดัน
พระ ควบคุม ขัน ม้า ถัด	รุกได้ เสด็จ แะ
มอญ ยิง หนน ไม้ สั้น	เช่น สู้ คักไทย ฯ
๑๑๒ พดไกร โททัพ กลุ่ม	เกลื่อน สุมร ภูมนา
หาญ ค้อ หาญ ราษฎร์ รอน	รบ เว้า
พดไทย ฆ่าพล มอญ	เมิด คั้น ดาษ แะ
มอญ พ่ายไทย คั้น เข้า	เขตร ดำแดน เกษม ฯ
พระพจนปรีชา (น. ว. ดำเริง อิศร์ศักดิ์)	

แผ่นดิน สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๒

๑๓๓ องค์พระนเรศวรเจ้า	จอมจา ขุนค้อย
ทรงพระยาไชยา	นุภาพแผ้ว
ไธหรานุชเอกา	ทศรัฐ อิศวรเย
ทรงปราบไตรจักร ถัด	กลาดพร้อมคอยไชย ฯ
๑๓๔ ทนโตเมฆอุบัตถ์	ถับอ้า พรเย
คตฤกษ์ ไหร กำหนด	ฆาฏฆ้อง
เคต็อน พยหวัชนา	พลยาตร ขบวนเย
พล คึกฮักให้ ก้อง	เกริกสั่น ขรณ ฯ
๑๓๕ ชไมกรัชรราชได้	สดับตรับ ไสคเย
บวน บันหันกระดัม	สายว่า
สาวบาทยาตรใหญ่ถับ	ทวงสู่ เคิกเย
มวญ มาตย์คชพล ถ้า	ถับท้าวทุกขทิว ฯ
๑๓๖ สองศรีขัตติเยศวรไถ	กลางรณ
ไสคฆาฏเตลงพล	พ่ายกตุ้ม
ธำตราเดห์แผดยิงคต	ดาดคตาด องค์เย
พแสงคตบ อบคตุ้ม	มิดค้าว แคนสมร ฯ

นายพันโท. พระพิณิจสารา (ทิม บุญยรัตพันธุ์)

แผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

๓๓๗ แดง เรือง อุปราชเจ้า	รามัญ
ยกพยัคฆ์สู่สยามชนันท์	เขตร กว้าง
คว้าม อาภุชชาติ แขงชัยัน	เจ้า อยุทธ ยาฤ
พราง เพิ่ม ชุน ช้าง	ฉัตรล้อม ปดอมปน ฯ
๓๓๘ ยุคททธีราชเจ้า	อยุทธยา
องค์ไชยฐานเรศรา	ธีราชเจ้า
อนุนาถนุชเอกา	ทศรัฐ นามฤ
ทรวม คึกซ่อง พลเด้า	คัตต์ดุรง ฯ
๓๓๙ เห็น แฉ่งแกดงดำด้อ	ให้ ขบวน บวงนา
เข้าถนัด คัดคั่นชวน	รบช้าง
พ้อ พาท อุปราช หวน	อาย ออก องค์แฮ
ส่มคาค ขั้บคช กว้าง	ไขว่ ค้ำบารุ ฯ
๓๔๐ ส่อง ช้าง ตะคุ้เข้า	โรม รณ
นเรศวรราช ฟาด แดง พล	พ่าย พ้อง
อุปราช ชาติ อูระบน	คอ พัท กอนา
อนุราช ทศรัฐ น้อย	ฆ่า ม้วยมางจา ฯ

แผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

๑๒๑ โยธาทัน ค่อก้อน	มอญมตะ หนึ่ น
เห็นอย่าง ทางแพ้นะ	เช่น น
ใช้มาก หากจำจะ	ไชยเที่ยง แท้เลย
หัวน้ำ ถัด ช	ชักได้ ไชยเสมอ ๆ
๑๒๒ ดยามรัฐพัฒน แผ่นพัน	ต้อง ครา นั้ แด
หนึ่งเขตร นเรศวร	ชนะ
กับ ทัง เทพมหา	นคระ เรานอ
ดิทธิคุณดิทธิไชย	เชิด อ่าง ปาง ต้อง ๆ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร

แผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

๑๒๓ สมเด็จพระนเรศวร	อธิการ สังฆะ
คณิศรบริวาร	ชาวเขื่อน
พระนเรศวร ครีดีโดยงาน	วณยทศ ชเยศ
สังฆะ ดับ รัปพจน์เขื่อน	อมาตย์ ค้อง ทินทไธ
๑๒๔ ภูวนัยน์ ครีดีแค่เบอง	ยาตรชบวน พดเฮย
มันมตะโยม ขวกับ	อนุชไท
กิด ขดาด ขำคิก มวณ	ยัง ยาน โยมนา
บารเมศร์ โยมหากให้	ชเยศ ท้าว เตลง พด ๑
๑๒๕ ทราบ นุสนธิ์ เจริญ ดั้น	จอมสังฆะ ทูต
ชรอย เทพย์ คาดบพิตร ทรง	เกียรติ กิด
เอกจอม วิสุทธองค	เอกชนะ มานอ
ทวยเทพ ถอย ตำด้า	เล่ห์ ไท อภัยคาด ๑
๑๒๖ เพลง กาด มวณมาตย์ ได้	โดยถอง บาทนา
อายาจชัพ มาตย์ ผอง	ภาคไว้
ทรง อนุญาตโปรด คงครอง	ไปปราบ ตะนาว
สังฆะ ว่าใช้ กิจใช้	อาตม์ เมอ อำตา ๑

นายพันโท พระพิณจสารา (ทิม บุญยรัตพันธุ์)

แผ่น ดิน สมเด็จพระ นเรศวร มหาราช

๑๒๗ จอม เวียง เชียงใหม่ แจ้ง	เกียรติดียาม
แต่ง พระยศ เสงขาม	ขาด หัว
ครัดไกร่มอบ ภพตาม	ชนอบ ฟัง นุภาพ แะ
ทวย พระยา แฉ่น ท้าว	ทัว พร้อม ยอม คัด ฯ
๑๒๘ ทรงถวัลจาดัน เด็จพร้อม	บรรณา การ เฮย
จัดมอบ ครีมาตย์ คดา	คดาต เต้า
โดยเวียงตากมรคา	ดูยทุท เยศร์ แะ
บัดมหาดไทย ทุดเค้า	ทุด น้อม บาทบงศ์ ฯ
๑๒๙ ปาง องค์ นเรศวร ไท	ขรรมิศร์
บรรทักฮาศน์ ไพจิตร	มาตย์พร้อม
นำทุด เทอด ดาดนิศร์	เสนอ ดักษณ ถวาย นา
ครัด คอบ ตาม ชนอบ น้อม	พิภพอ้าง ออก ถวาย ฯ
๑๓๐ อภิปรายตักษณ คอบเจ้า	ลาว ถวาย เมืองเฮย
อกราช บำนาญ หดาย	แขก เมอ
คมบาท มาตย์ ชันผาย	คด ประเทศ ทุด นอ
เชียงใหม่ ทราบ กิจเกอ	มนั้ ปดม เปรม เกษม ฯ
จำชำนานญ ทัว ค้าว	

แผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

๓๓๑ จักรแม่ทัพได้	คนาวศรี แถ้วนา
ให้เทพวรชน มี	ชื่อ อ่าง
ยาตราเรือรบช่วยตี	เมืองฝาย ทวายเฮย
กองทัพถึงอ่าวกว้าง	เขตรบ้านการบอ ๗
๓๓๒ พอทัพพัตตะปะทัง	ตั้งอุบา กองแฮ
ออกจากเมาะตะมะมา	หอนยัง
เรือรบฝายทัพรา	มัญปะทะ ไทยเฮย
ต่างสู้ประยุทธ์กันตั้ง	แต่เข้าชวนชาย ๗
๓๓๓ ฝายพระคตังแต่งให้	ทงตอง อมาตย์ฤ
กรมชื่ออาศารอง	รับเต้า
แต่เมืองทวายปอง	ช่วยรบตะนาวนา
สู้ศึกแรงเรือเข้า	ชวนาทายฝายบร ๗
๓๓๔ เทพวรชนตำราช้อง	รตมศรี เพ็งแฮ
ตั้งอุบา กองรอน	ทัพมถ้าง
เรือพัตตะปะแตกมอญ	นายไพร่ ประโดยเฮย
คตองพ่ายตายรอดบ้าง	ตกเข้าบ่าวไทย ๗

ขุนภักดีอาษา

แผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

๑๓๕ บรมราชนเรศวรให้	เตรียมพห
พระราชมาณคน	ชีคา
จุใจมทัพชาญชน	คชชือ แดแอ
ทัพพระยาทำน	ชีช้างมารประโตย ๑
๑๓๖ พระยาสัหราชสร้อย	เดโช ไชยเฮย
ชีจับใจมยุทธโค	บุตรแกตัว
พระยามหาโย	ธาชัย คเชนทร์แอ
ไฟพิทกถปัดกันแล้ว	เค็กเลี่ยน สบด้อย ๑
๑๓๗ ตามยามบันใหญ่ น้อย	จุดดับ
เลื้อเก็บหมวกหนังสัตว์	ดำครแกตัว
นำราห์เกือกเหล็กกับ	คชเครื่อง เดรัจฉ
ฤกษ์ดูเห็นพลแล้ว	ยกเข้าฉลวยหอม ๑
๑๓๘ ดีทศดีทัพช้าง	ชนประคู เมืองเฮย
ทรงคชหนุนเนื่องดู	เดชหัว
อภอาจราชมาณ	ชุกพลก แทงแอ
ตแวกทวารเวียงร้าง	ปรักดัมประโตยเมือง ๑

พระยาราชธัมมการ

แผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

๑๓๘ จอมลัษามนามนเรศวรเจ้า	บัลลังก์ ฅนรงค์ภา
ครุฑ ตั้ง มุข มนตรี	กอบ คัง
ปถม กรรณราชพิธิ	โหร ทวิช ประดิษฐ์แฮ
ดรรพ ตั้ง ตำวร ดัษณตัง	แท่น พร้อม มณฑล ฯ
๑๔๐ เสวตร นัศวร นพชนท	ดรง ส่นาน
พหล รอบ ถ้อม วง ส่นาน	สถิตยแผ่
เชิญ เด็จ พระญบาต	ชน ประทับ เกษ เอย
องครักษ์ กุม ดแวกเจ้า	วัณณไวได้ เกษ ฯ
๑๔๑ เพ็ชฌฆาฏ ตำคร คัต เกด้า	ชอม พระยา
ถาด มาศ ร้อง เดือด มา	ดู่ไท
ด้าง พระบาท ผ่าย โหรา	พลัน ดัน พ้องแฮ
พราหมณ์ เป้า ตั้ง ช้ เสนาะได้	ฤกษ์ ครัน คนครี ฯ
๑๔๒ พระเถดองราชอาศน์เบอง	ภิเศก ดรง
เนติม พระเกียรติ ปราบ ฅนรงค์	นริศร กร้าว
เปน ปัน วรณ ดัสดิ องค์	เอก กฤษ ดานา
ดม ประสงค์ พระ อคร้าว	เสด็จ ชน พดับ พลา ฯ

หตวง ราชพงษ์ ภาภ

แผ่นดิน ส้มเตี๋ พระ นเรศวร มหาราช

๑๕๓ ส้มเตี๋ พระ นเรศวร ผู้	ผดุง สยาม ราชรัฐเอย
ค้ำถวัก แดก ขอม ขาม	เดชไท้
ดำริห์ว่า สงคราม	ก็เสด็จ แล้ว นอ
ควร แผ่น พระ เกียรติ ให้	ผู้ พอง พง กรุง เขมร ฯ
๑๕๔ ให้ เกณฑ์ พยุห พว้อม	พล จร
ชวน อนุช บวร	ราช เจ้า
อ้า องค์ อลงกรณ	ยุทธคดี ยাত্র แซ่
ทรง แล่ จาก ค่าย เข้า	เลียบ อ้อม เมือง หลวง ฯ
๑๕๕ ปวง ทหาร กุม สัตร ถ้วน	ทุก คน
ขู่ ตูรงค์ เรือง วรรณ	ฤทธิ ห้าว
ผิว หมู่วิ ปุ ยด	คง สยด สยง แซ่
โดย เสด็จ อิศเรศ ท้าว	อีก ทั้ง ภราดร ฯ
๑๕๖ นรินทร์ นเรศวร น	เรื่อง ฤทธิ นก เหย
ผจญ หมู่วิจจา มิตร	มาก ครัง
ทุก เขต ที่ เคียง ขิด	สยาม ย่น เดช น
เป็น ปัน ถิ่น ไทย ทง	ต่าง ด้าว หาดาย แดน ฯ

พระเจ้าบรม วงษ์ เอย กรม พระ ส้มมค อมรพันธุ์

แผ่นดินสมเด็จพระราเมศวร महाराज

๑๔๗ ทรงเดช นรศวร ไท้	เล็ดจ คธา
หวัง หัก กรง หงษา	สว่าง แค้น
ทราบ อรินทร์ ชัก ปืน รา	มัญญ์ เมือง ฤา
ตาม คิด ประชิด แคว้น	ขนาบ ต้อม คอง ฐ ๑
๑๔๘ ภูธร ดำรัส ให้	ทวยหาญ
ไป ถาด ถ่วง ตู สถาน	แม่ ช้าง
พบ มอญ หมู หมอ ควณ	โคม จับ ถาม แส
นำ สบ คชสาร สัตถ์	แต่ ถ้วน ช้าง หลวง ๑
๑๔๙ ปวง สวรร สูง ศอก นั	นาม มี
ตาม ดิบ ตาม บาญชี	ชัด แจ้ง
นอก นั ยี ดิบ กรั	กับ อัก โขตง แส
ผู้ผ่าน คอง ฐ แด้ง	ซ่อนไว้ ไพร หนา ๑
๑๕๐ พระ มหา เทพ ผู้	ถือ รับ ตั้ง เขย
ขุน คช ภาศักดิ์ กัด	ถาด เค้า
ต้อง คุม หมู คช ขับ	พด รับ มา นา
ถึง พด ับ พด พา เจ้า	ค่าย ให้ ถวาย ตัว ๑

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงอดิศรอุดมเดช

แผ่น ดิน สมเด็จพระ นเรศวร มหาราช

๓๕๑ ปาง พระนเรศวร บ้อง	ปก ปวง ดยาม ย่ำ
เชียงใหม่ ย่ำ บำ บวง	บาท แด้ว
เมือง ออก แห่ง เชียง หดวง	หลาย กว่า ดิบ นอ
คุม คบ กัน แดง แด้ว	เกด็อน ด้ หอคำ ฯ
๓๕๒ จอม ดยาม ดำรัส ให้	อนูชา ท่าน เฮย
พระ เอกาทศรัฐ	เรียก อ่าง
เสด็จ ไป ดับ เจริญ อา	ณาเขตร เชียง แะ
ธ แต่ง อุบาย ขรรคม มต่าง	เหตุว่า คืบ คืบมาน ฯ
๓๕๓ จัก การ กำ กับ ถ้วน	ทุก เชียง ออก นอ
ขุน ทุก เวียง หมา	มัว พร้อม
เชียง หดวง ส่อ บเอียง	เอน เช่น ส่อ เถย
ตอบ รบ กัน ร่นอม	หนอง ให้ กาย ดี ฯ
๓๕๔ สามัคคี แจก ให้	เห็น ปูน ท่าน นา
เสด็จ พระธาตุ ตำพูน	เพื่อ หมน
ตัด ยาม พิศุณ พบุร	ถือ ทุก เมือง แะ
เชียงใหม่ ตัดย ครอบ ครน	เสด็จ พร้อม คืบ คืบถน ฯ
	หม่อม เจ้า ประภากร

แผ่นดิน ส้มเตี๊ยะ พระสุวรรณเพชญ์ที่ ๓ (เอกาทศรถ)

๑๕๕ แถงปางอยุทธยเคิร์พว้อง	เพรงพจน์
พระบาท เอกาทศ	รัฐไท้
เล่ตัจยก พยุห ปรากฏ	กับเชฐ ท่านเฮย
หวั้งปราบ อังวะให้	แบ่งเหย้มเบาเหิม ฯ
๑๕๖ พันเอิน พระนเรศวรไชร	ดู่สุวรรณค์ คตนา
เมืองชื้อ ห้าง หลวง พถัน	อมาตย์พร้อม
มอบราช กกุณันท์	พระนุช ท่านนอ
เปน บิน ปกเกล้า ด้อม	รอบแคว้นแดนสยาม ฯ
๑๕๗ สังคราม เชื้อชาติด้วย	บารมี พระเฮย
ยก พยุห กตัม บรี	ตุ้ด้าว
กำแพง เพ็ชรธานี	พักผ่อน พหุสแอ
ทุกถิ่น เมืองไพร่น้าว	สำส่นน้อม นำเส่นอ ฯ
๑๕๘ ประโคม ออกอมาตย์เฝ้า	ดาษดา
เบิกทุกทูลสำรา	เล่ร็จแล้ว
ถวายเครื่องราชบรรณา	การนบ นอบเฮย
ทรงตอบโดยระบอบเกล้า	กลาศเข้าเนาสถาน ฯ
พระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าอดังการ	

แผ่นดินสมเด็จพระศรีสุริเยศวรางค์ ๔ (เจ้าฟ้าศรีเสาวภาค)

๑๕๘ พระศรีศิริบิษัณ	พินิต ธรรมเฮย
เวียน รอบไทร เพทกต	คัก รุ
ศิษย์ โยม นักร้อยคน	ไป ผาก ตัว พ่อ
เจ้าหมื่น ศรี นักรุ	บุตร เตยงมานาน ๑
๑๖๐ คิด การ จักใคร่เข้า	ชิงใจ สุริยเฮย
ชุม ศิษย์ โยม มาใน	วัด แด้ว
คัก ออก ยก พดไป	พัก วัด หนึ่ง นาน
คอย ถูก เบิก พด แด้ว	คลาศ พัน โภย โภษ ๑
๑๖๑ ให้ บัณ ธรรมพ เครือง ถ้วน	ทุกคน
ปเจียด เตช ยันต์ มงคต	แจก ให้
น้ำมัน อิก น้ำมันต์	เจิม ประ ทัว นาน
พอนัก ขัตติรถูกษ์ ได้	ยก เข้า ถึง ทวาร ๑
๑๖๒ ทวย หาญ ขวาน ฟาด จำ	พัน ทวาร
เหล็ก รัต ไบ่ ทน ทาน	อยู่ ได้
ประตุ พัง ประนัง ขาน	ให้ ถิ่น
พระพินิต เร่ง ให้	รับ เข้า เนาอวัง ๑

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

แผ่น ดิน ส้มเตี๊ยะ พระเจ้า ทรง ธรรม

๓๖๓ ปาง ส้มเตี๊ยะ พระเจ้า	ทรง ธรรม
เตี๊ยะ ออก บอก แปล คำ	มครให้
แต่ ภิกษุ วารก้า	หนคนับ ร้อย แะ
ยังอาคัน จอมทองให้	ท่านสร้าง ตามหลัง ฯ
๓๖๔ คราว มี ยบุน คำ	เคื่อง เชื้อ นคร เชย
กุมพวก ประมาณเบญ	จะ ร้อย
ยก ถึง ทนง เห็น	องค์ราช ดัถยีน้า
ยบุนไพร ใหญ่ น้อย	แน่น ถ้อม ทรง ธรรม ฯ
๓๖๕ พระวัด ประคู้ เข้า	เชอญได้ร็จ
แปล รูป วัธ พาเต็ด	ถอดด
ค้อ หน้า ยบุน เช็ด	ขาม เดช ท่าน แด
ไปห่าง ต่าง ว่า ก	ไบกดำ กุม ทนท ฯ
๓๖๖ พระมหาอำมาตย์ ห้าว	หาญ คึก
กุมพวกไพร่ พดคัก	เช่น เค้น
ข้ายบุน บัจจก	อเนกขัพ ฉาญ นอ
ยบุน เหลือ แดก เว้น	รอด ชน สภา หน ฯ

พระยาราชวราณกุล (อ่วม)

แผ่นดินสมเด็จพระเชษฐาธิราช

๑๒๗ ปลง ศพ มาตุเรศ แล้ว	พอ พโยม พยับ แอ
เจ้า พระยา กระตา โหม	อึก ห้อม
ตอบ กต ค่อ กต โรม	เรา เร่ง ส่นอง ฤ
พล ร่วม จิตร สนิท น้อม	นับ ถ้วน ด้าม พัน ฯ
๑๒๘ ถึง เรือ เรือ พยุหุร้อย	ดำ ไคด ถึง เฮย
ขึ้น ลุ่ม กระจับ ไชย	ไซค แฉ้ว
ดำรง ธิชัย ไชย	รณร่า เริง แอ
ถึง น้า พระกาต แล้ว	ถด น้อม อธิฐาน ฯ
๑๒๙ ถึง วัด ฤชาวาส ขึ้น	แสง รอน ะวินอ
พล พัก จวน ฤกษ์ จร	จุ่ม ต้าง
มงคละ สุนทร	ทวา เรศ พัง แอ
พล เทียบ พัน ดิน สัตถ์	ด่วง ท้อง ดินาม ใน ฯ
๑๓๐ หน่ม ด้าว ชาว แม่ ออ	โอฐ อึง คตอด เอย
พระเชษฐา คกคตัง	เดห์ ไบ
ลง นาเวศ หน้ จัง	คาม จับ มานา
อำมาตย์ รับ ประสาตน์ ไช	ตั้ง ให้ ดัง หาว ฯ

พระยาราชโยธา

แผ่นดิน พระ ศรีสุวรรณ ราช

๓๗๑ พระนารายณ์ ทรงสถับถ้อย	ชนวิฐา แดงเอย
โถมมนต์ เพื่อ พระอาร์	เด่นหน้อง
หวัง พระเอกบิดา	ใด ประทุษฐิ จิตร ฤา
ท่าน ก่อ ก้อน จำต้อง	ตอบ คำน ด่าน ตาม ฯ
๓๗๒ ดำรัสสั่ง อนาคตย์ ให้	เตรียม พหุ ธารี จนา
เถลิง คชพลัน เร่ง ฆ	รีบ เค้า
สุธรรมราช ทราบ นุสนธิ์	ตั้ง คอ ยุทธ ษเ
พอ พระ นารายณ์ เข้า	รอบ ด้อม วัง หดวง ฯ
๓๗๓ นารายณ์ เป็น เจ้า เร่ง	โยธา รบ ษเ
สุธรรมราช ทรง ษ	ชเรศ ษ
ยื่น สติยศ ที่ หวัง ค้า	ตาตุก ขุน ษเ
สอง พวก พล ไป รัง	รีบ ช้อง ลำตร ศร ฯ
๓๗๔ กระสุน ษ	พระอาร์ ท่าน นา
กระทบ บาท พระนัคตา	เฉียด เข้า
บัค ษ	หุพระ อาร์ เอย
ศรีสุธรรมราช เจ้า	พ่าย เร้น วัง หดัง ฯ

นายเสถียร รัชชา

แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๓ (พระนารายณ์)

๑๗๕ จอมวังฝรั่งเคส ผู้	ทรง กฤสค์ ลำคั่นแฮ
หตุย ที่ สิบสี่ สฤษค	เพรียก พร้อง
ออก ท้อง พระ โรงสถิตย์	วรชาสน์ เอกเฮย
ใน นิเวศ เซอร์ ไวล์ ช้อง	ลำด้วย ทวย ชุน ฯ
๑๗๖ นาย ปาน ราชทูตไท้	ผไทสยาม
พระ วิสูตร สันทรนาม	ที่ คง
อุปทูต ทูต ที่ ลำ	อึกพวก พรค์ น้า
ถวาย พระราชสาส์น ทัง	เครื่อง เกอไมตรี ฯ
๑๗๗ ของ องค์ สยาม ราชเจ้า	นารายณ์ นาม นอ
เสนอ สนิท มิตร ภาพหมาย	เรียบ ร้อย
โดย ราชวโรบาย	สุขุม ยิง แด น้า
สืบ ชนบ ธรรมเนียม น้อย	ใหญ่ ทัง ภูมิสถาน ฯ
๑๗๘ ต้อง นคร ต่าง ทวีป ทัง	ต่าง ทิศ กัน น้า
ต้อง ชาติ ลำคั่น น้า ผิด	แผก ถ้วน
ต้อง เมือง ต่าง มีมิตร	จิตร ต่อ กัน นอ
ต้อง ประเทศ ประโยชน์ ถ้วน	ก็ได้ ดัง ประสงค์ ฯ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา

แผ่น ดิน สมเด็จพระ นารายณ์มหาราช

๑๗๘ ทั้งไทยราย ค่าย ล้อม	อังวะ เมืองนา
พม่า ออก ยุทธไป ชะนะ	รำแพ
จึง ชุ่ม หมู พละ	ใน ค่าย พร้อมแฮ
ทำ อุบาย หมายถึง แก่	เหล่าเสี้ยน คีกรสยาม ฯ
๑๗๙ พระยานาม สัหราช สร้อย	เดโช
นำ ทหาร รวบรวม มะโน	จาก กัด้า
ขับ ม้ากระดิ่งโต	มรมัน มื่อแฮ
เข้า ค่าย บรรหลั่น ช้า	จิตร ชนเคยไชย ฯ
๑๘๐ พล ไกร อังวะ ชน	จาก ส่นาม
รบ ประชิด ชาว สยาม	ให้ ห้อม
พลไทย ชำรุดาม	ตาย กาย กันเฮย
พลพม่า มากล้อม	รบ เจ้ารวม ประคัง ฯ
๑๘๑ ทหาร อังวะ จับได้	ไทย ทหาร สันเฮย
ครึ่ง มั่น พันชนาการ	กราดไว้
เหตุ ปราศจาก วิจารณ์	จน ยอด วายแฮ
เดชบุญ หลุดได้	กลับ ดัง ธิปดาญ ฯ

พระพจนปริชา (ม.จ. ดำรง อิศรศักดิ์)

แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

๓๘๓ ชาวทศกฤตถ์วัน	ถึง พัน
เคษ ยี่สิบ ดยง ด้วร	ด้อยไ
กรมการ นคร ด้วรค	บอกดัง เวนนา
สมุหนายกได้	ควน เฝ้าทูลฉลอง ๑
๓๘๔ วาง กองครได้คช	พตายวรรณ เสด็จรนา
ดั่งดี ศอกเคษ ด้วรพ	ศุภพร้อม
พระนารายณ์ตั้งเกณฑ์กัน	เร็วรับ มาเฮย
นายไพร่ไป แห่ห้อม	รับเข้าโรงพิธี ๑
๓๘๕ มี การ สมโภช ถ้วน	เจ็ด เวน
พระราชทาน นาม เกณฑ์	โยคตง
เจ้าพระยาบรมมคเสน	ทนต์ ทนต์แย
โปรด พระราชทานทั้ง	เครื่องพร้อมอาภรณ์ ๑
๓๘๖ ขุนหมื่นหัวตบให้	รักษา ด้วรเฮย
ทรงโปรด นาย กองหา	คชให้
เปนขุนหมื่นมีตรา	กุมเพิ่ม ทวพยแย
ชนที่ช่วย คล้องได้	ทวพยเสื่อ พตปรปะทาน ๑

พระยาราชโยธา

แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

๑๘๗ พระนารายณ์วรนาถผู้	เถลิงภพ
ศรีอยุธยา ดพ	บุรดา
ตั้งอมาตย์แม่ทัพรบ	รับจัด การเฮย
กำหนดนัดวันนำ	หักปล้น ผจญเมือง ฯ
๑๘๘ ตูเวธรรคฤกษ์ถือน	ล้ามยาม
ทรงเครื่องปราบสงคราม	สู้ช้าง
พลายหักสิบทิศนาม	พาหุหาคัน ท่านนา
ตั้งจุดเพลิงพลูอั้ง	เอิกเข้า วรณรงค์ ฯ
๑๘๙ แฉ่นไทยนายไพร่พร้อม	เห็นดวง พลูฮือ
ขุนทัพขับพลทดวง	กะดิ่งปล้น
รอบรุกทุกกระทรวง	ปั่นบาย เวียงสา
นารายณ์ราชยาครช้างคัน	เร่งค้อนทวยหาญ ฯ
๑๙๐ พดดาวสามารธผู้	ตายแตก หลายแฮ
ทุกทิศทัพไทยแหก	หักเข้า
เมืองเขียงใหม่ปล้นแตก	คอนรุ่ง สว่างสา
ตามจับแฉ่นหลวงเจ้า	เขตรไ้โดยถวิล ฯ
	พระยาราชวรานุภต (อ่วม)

แผ่น ดิน สมเด็จพระนารายณ์ มหาราช

๑๙๑ ฝ่ายหลวงศรีศักดิ์แจ้ง	ประจักษ์การ
สมณพราหมณาจารย์	ขุน ข้อง
วิชาเขนทร์ทุจรัต หาญ	เบี่ยงศักดิ์น์ หมองแฮ
คึก ภิกษุ สามเณร ร้อง	เรี่ยกใช้เชิง ขเตย ฯ
๑๙๒ กอบ กิจดิทธิชาติได้	โดยใจ มั่นฮา
กำเรบจิตร บเกรงไภย	เท่าถ้อย
จึ่ง นำเหตุทุกข์ไทย	อยุทธบั้น สยามแฮ
ทราบ ตระหนัก ประจักษ์ ถ้อย	อดอันโองการ ฯ
๑๙๓ ไฉนหนอ อ้ายฝรั่งนี้	โปรดหนัก หนาเฮย
ทำโทษให้มัน ประจักษ์	จูงได้
ศรีเสด็จสู่ที่ พัก	เคยว่า การ พ้อ
นั่งท่าแทบ ที่ ใด	เช่น เขียว คอย ที่ ฯ
๑๙๔ วิชาเขนทร์ ดุริเวศน์	สถิตย์ อาศน์
ว่า กิจใคร ผิด ขาด	ถอด ตั้ง
ศรีศักดิ์ พิศ ยิง บาด	ตาใคร่ สับ เฮย
ถูก ตะดัง ชก บย้ง	บับ ขว้า ขะมำ ดง ฯ

หม่อมเจ้ากรรเจียก

แผ่นดิน ส้มเตี๊ยะ พระ นารายณ์ มหาราช

๑๕๕ พระ นารายณ์ ธิราช เจ้า	จอม นรินทร์
ทรง พระ ดำริ หัก จินต์	จัก ให้
ราษฎร ทัว แผ่นดิน	รู้ เด็ด ฤๅ ชาติ เสย
แห่ง วิชา เชนทร์ ได้	ยศ ตำ เดย พระยา ฯ
๑๕๖ จึง มี รับ สั่ง ให้	เหล่า ชน นาง เสย
คิด ชั่ง บิน พระ พิรุณ	ใหญ่ นน
จะ หนัก ตัก ก็ คุดย	เร่ง ชั่ง เร็ว นอ
ทุก หมู ่อ มา คย ่อน	ไป เือน อาศา ฯ
๑๕๗ จึง ตรัส ให้ ทาน เจ้า	พระยา ชั่ง เสย
ฝรัง รับ ดาก บิน มา	ถ่วง ท้อง
เรือ เพียบ เท่า ไค้ ตรา	ชัก ดาก ชน แะ
ซึ่ง ศิลา ดง ต้อง	เทียบ น้ำ แฉก เดิม ฯ
๑๕๘ ก็ แจ้ง โดย เด็ด หัก	แหลม หลก
บิน พระ พิรุณ หนัก	เท่า นน
กราบ ทูต พระ จอม จักร	พรวติ ทราบ บาท เสย
ข้า ราชการ คิด ชย น	ชยาด คร้าม เริง เนตย์ ฯ

แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

๑๙๙ นารายณ์บรมนารถเจ้า	จอมจักรพรรดิ
เสด็จประพาสตำหนัก	สระแก้ว
เสวยราชกรรมตักศิลา	เมืองขึ้น
ทรงอภัยโทษพรณแล้ว	ตั้งให้กลับพล
๒๐๐ ถูกวัดพระศรีรัตนท้าย	มหาธาตุ
เสด็จจากอัครราช	ใบชา
โองการตรัสประกาศ	พระชนมายุ
จงความขบขัน	พยัคฆ์ลงดู
๒๐๑ เพชรราชานอบเกล้า	เคี่ยมคัตบาท
เปิดองล้านจากทุ่งพลัน	รับเค้าม
บุกับพระยารัษฎิน	โผนขึ้นน้ำ
ขยับย่างดันท้าว	ขยับเยื้องจรจัด
๒๐๒ พสกพหุยศต่างน้อม	ต่างประโคม
คิดว่าจอมเผไทโกรม	เกียรติยศ
ทรงทอดพระเนตรโสม	นัคครวัด
พระเพทราชาตั้ง	โตดน้ำตงดิน

พระยาโอวาทวรกิจ (แก่น)

แผ่น ดิน สมเด็จพระ นารายณ์ มหาราช

๒๐๓ หดวง สวรรค์กิด แจ้ง	ประจักษ์การ
ตัก พระเจ้า เหา่สถาน	มาตย์พร้อม
ด่อน ยাত্র กับ ทหาร	สืบ หก ตามเฮย
ผู้สนิท ถือ ดาบ ต้อม	ดูให้ว บิดร ฯ
๒๐๔ จึง ออก ประกาศ ก้อง	กลาง มาต ย่าเฮ
หาก ว่าพระ ชนก นารถ	ดอง แด้ว
เราจักรักษาราช	สมบัติ สืบ นา
พวก ท่าน จะ ดอด แด้ว	คัต คำน เปนไฉน ฯ
๒๐๕ ทนไต่ไฟร ชึ่ง ต้อม	ตัก หลาย
พลัน ดอด อาวุธราย	รอบ ด้าน
บ้าง ถือ ดาตร เเดิน กราย	ตรง แวด วงฮา
ผอง มาตย์ หวาด สู่ท่าน	อด อิน คตังแด ฯ
๒๐๖ สวรรค์กิด แกว่ง ดาบเงอ	คุกคาม
มวญ มาตย์ ขยาด ขาม	ใบ ของ
ค่าง คนย่อ ยอม ตาม	บังคับ ท่าน นา
สวรรค์กิด จึง ขานพร้อง	มอบให้ บิดรงค ฯ

ขุน พินิจชัย

แผ่นดิน ส้มเตี๊ยะ พระ นารายณ์ มหาราช

๒๐๗ วิชาเขนทรียิน อ่าง	โองการ หาเฮย
รู้ได้ให้เหล่าอริพาด	คิดร้าย
ครองหลัก บ่อ ดุจดาด	มานะ เห็นแฮ
อยู่ก็ ม้วย แม่ผ้าย	ผิwm้วย ดูดี ๆ
๒๐๘ นักมี ไทมนัส น้อย	จิตร งาม ทนายนอ
ไฉนทำน สรร ดงคราม	กอบ สรร้าง
คุณ ประการ ความ	ดีแท้ เพรงแฮ
จักติดขัดด้วย หักถักต่าง	ตบ ด้วย มาทา ๆ
๒๐๙ หวนมาน ชินเสด็จเข้า	สู้ราช วังแฮ
พิริย ชุ่ม พร กาดาด	แก้ถักถัก
นำหลัง ประดัง กราด	พลองแพน เสง พ้อ
ถูก ถนัด พัด ผดุง ขว้า	แผ่ถักถัก ผดุง ๆ
๒๑๐ หัว หู แบบ บุป บิ	รอย ทูป
กาย สั้น อยู่ หวบ หวบ	เร้าคน
นอนไถดให้ถู่ หุบ	แถม นาค
เลือกเลือก แถ้ว ถัด สั้น	ชีพ สั้น สุดเวร ๆ
พระเจ้าบรม วงษ์เธอ กรมหมื่น วิจิตรวราณ ปรีชา	

แผ่นดินสมเด็จพระเพทราชา

๒๑๑ แดงปางจิวาไท้	พระมหา บรูษย์เฮย
ออก หมู่มาคยา	ยอบเกล้า
เชิญ บรมศพ พระนา	รายน์ เรียบ รวแซ
บัดราชโองการ เจ้า	เร่งให้เดิน กระบวน ฯ
๒๑๒ เพด็จ ตง หดัง แวด ช้อง	กลองมา อยู่เฮย
จุฑาบทวิบาท คดา	คู่เกล้า
เครื่องแห่คู่แห่ดำ	ระวัดแน่น นันต์เฮ
กลองชนะ ประโคมไว้	อุโฆษ ก้อง แตรสังข์ ฯ
๒๑๓ เครื่อง ตู้ง บัง แซก ช้อง	ชุมสาย
รถพระโยงไปรย ปราย	ผ่องจำ
อินทร์พรหม คู่เรียง ราย	แสงสว่าง เครื่องเฮย
รถพระโกษฐ แผ่นฟ้า	กลด กังบังดูริย ฯ
๒๑๔ เครื่อง หอม ประทับ ถ้วน	รถผาย
นาอเนก เหล่า หาดาย	แห่ห้อม
ถึง นำ จักรวัด หมาย	ตั้งหยุด กระบวนเฮ
ทรง พัดวิชนี น้อม	โบกให้ ไปรย ทาน ฯ

พระวรพงษ์เฮอ กรมหมื่นปราย ปรบักษ์

แผ่นดิน พระเพทราชา

๒๑๕ ขรรคมเถียร ขบถตง	คัวเป็น เจ้าเฮย
เทียบ ขภัย ทศเห็น	ถ้องถ้วน
ขึ้น ช้าง พอกเพียบ เพ็ญ	ตามแน่น มานา
หยุด วัด มณฑป ถ้วน	เหล่าผู้ โศกเขธา ฯ
๒๑๖ พระมหาอุปราชเจ้า	นามสร ศักดิ์เอย
ประพาศ โพน ญชร	พเนียด ต่อม
ทราบ การ เกิดคัษกร	เล็ดจกดับ กรุงแะ
ลุ่มหาไชย บ่อม	อยู่ไกลตัวจันทร ฯ
๒๑๗ บัณฑิต ทาน ตั้งให้	โยธี
บรรจุตำตร อัคร	ใหญ่ตั้ง
เล็จ เลี้ยง พระบารมี	ยิงใบ ออกนา
ไซ ออกจิงผู้	ประจุพลึงผัดผั้น ฯ
๒๑๘ บรรจุบใหม่แก้ว	ทรงจุด ชนวนแะ
ถูก คชขบถทรุด	ทรวด ม้วย
ขรรคมเถียร วังเวียน มุด	รกช่อน กายนา
พรวคพอก พดอย แดกด้วย	วังคั่น ชนหนี่ ฯ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงอดิศรอุดมเดช

แผ่นดิน พระเพทราชา

๒๑๙ ช้าง ปางปืนอุทัยศรไต้	เพทรา ชำเอย
มี บอกลเมืองไชยา	นบ เกด้า
ศรีธรรมราช แร่ง มา	มะม่ง ประทุษฐ์ แะ
ครัดทัพ บก เวือ เต้า	คักให้มตาย สุธัญ ๑
๒๒๐ ทัพ เวือ พระยาราชธวัช	มังสรว
ถึง ขัณฑ์ เมือง ชัน	ค้อ ค้าน
แก่ง กาจ ศาสตร์ ดันพน	ฟาด ค้าง คายนา
ปืนใหญ่ เด็ก เคียง สักท้าน	แทบ ท้อง ทเลทถาย ๑
๒๒๑ หาญ ค้อ หาญ ห่อน พดั่ง	เพดง ณรงค์
ต่าง ขยาด บ่อ อาจ ยง	ยุทธไกด์
พอ ทัพ บก สุระสัง	คราม กับ ถึงนอ
เว่ง พยุหโอบ หดงได้	ดาษ หน้า คบปน ๑
๒๒๒ มังสรวสมนึกให้	ทหาร รบ
รุกได้ แดก คาย ศพ	คถ่าน้ำ
ทัพ นคร คึก กระทบ	สุด ที่ ทน แะ
ถ่น แหวก แยก แจวจำ	ปลาศักดิ์หนัไทย ๑

พระวรพงษ์เธอ พระองค์เจ้าอดังการ

แผ่นดิน พระธรรมเทศน์ที่ ๙ (พระพุทธรูปเจ้าเสือ)

๒๒๓ พระธรรมเทศน์แปดฝ่าย
โดย นคร ศวรรค์มฤ

ชุมพล ณะบ้าน หู
ตั้งไฟไร่ได้ข้าง คิง

๒๒๔ ตั้ง สอง เหา รสให้
ละเกาะ วิถี ทรง ถึง
สอง ทำ เสรีจ ดัง จิง
กมใหม่ ไม่ แน่น ข้าง

๒๒๕ นเรนทร โกรธว่า ลูกท้าว
เหลือบ สบสอง ทรงศษ
เงอจ้าว ฟาด หมาย ปดต
ขนิษฐียก ขอรบได้

๒๒๖ ภูมิ ขับข้างได้
ตั้ง อมาตย์ ตามจับ พลัน
พบ หน่อ พระเชษฐ จรัต
พระพิโรธ ตั้งคี่เข้า

ผอง พยุห
หยุด ยิง

กวาง ประทับ แรม แส
พเนียด ด้อม ดง ของ ๑

กม บัง
พเนียด กว้าง
เด็ดจกษ ข้าม แด
เหยียบ ท้าว ถด่า เเดน ๑

คิด ขบถ
เด็ดจกิด
ชีพเชษฐ ดนัยนา
พี่น้อง ทดอง หนึ ๑

บ ทน
อมาตย์ เต่า
เรื่อ กตบ ถวาย แย
คำคั่ง คิน เมือง ๑

ต้มเต็จ พระเจ้า บรมวงษ์ เขอ เจ้าฟ้า กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์

แผ่น ดิน ส้มเตี๊ยะ พระพุทธรเจ้า เลื้อ

๒๒๗ สรรพเพชญ์ ที่ แปด เจ้า	อโยธยา
เสด็จ ประพาศ ทรวง บด	ปาก น้ำ
ต้อง เวื้อ เอกไชยมา	ถึง โศก ขาม พอ
คลอง คด ไชน เวื้อ ค้า	ขัดไม้ หัก สดาย ๖
๒๒๘ พัน ท้าย ตกประหม่า สัน	ดัด คัด
โคด จาก เวื้อ ทูลยทศ	โทษ ร้อง
พัน ท้าย นรสิงห์ ผิด	บท ขำ เลี้ย เทอญ
หัว กับ ไชน เวื้อ ค้อง	คู่ เล้น ทำ คัด ๖
๒๒๙ ภูบาล บำ เหน็จ ให้	โทษ ถนอม ใจ นอ
พัน ไม่ ย่อม อยู่ ย่อม	มอด มั่ว
พระ โปรด เปลี่ยน โทษ ปลอม	พัน รูป แทน พ่อ
พัน กราบ ทูล ทัด ค้วย	ท่าน ทง ประเพณี ๖
๒๓๐ ภูมี ปลอบ กัด บัง	ขอ บรร โดย พ่อ
จำ ตั้ง เพชฌฆาย พัน	ฟาด เกด้า
ไชน เวื้อ กับ หัว พัน	เล้น ที่ คัด แด
คัด สับ กฤติคุณ เค้า	คติ ไว้ ใจ สยาม ๖
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์	

แผ่นดิน สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๙ ท้ายสระ

๒๓๑ สรรเพชญ์ที่เก้าเป็น	อยู่ทชยา
พร้อม อนุชอุปราชาคลา	พยุห์ สัตถ์
เสด็จคตนครนา	ยกประพาศ ไพรเฮ
แรมทัพ หวังจับช้าง	เพื่อไซ ในบุรี ฯ
๒๓๒ ราชันันทร แจ่มทำว	เกลิง คช บาศเฮย
อมาตย์ ขัษ หมดตาม	เสด็จ ค้อม
คชยทาง คช เกื่อน คักด	รอยพบ คัวนอ
พระชัย พระคช พร้อม	อมาตย์ คดอง คลอกัน
๒๓๓ จันทร ตับเมฆ ช้างพระ	ถับนาย ไมเฮย
อนุช ขัษคช เหมอหมาย	ช่วย คดอง
จวบ เสา พฤษเสย พลาย	ทรงชวด เซเฮย
ความญ ตกช้าง ฟกร้อง	วีเข้าไพรธำณท์ ฯ
๒๓๔ โองการ เลิกได้ไท	คินพลับ พตานา
อนุช หวน วอน ขอรับ	โทษ พลั
ไม่ แกล้ง พระไม่จับ	เอาผิด นิดเคย
เสด็จเสด็จ กลับ กรุงทัง	คู่ท้าว เนาเวียง ฯ
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครานุรักษ์	

แผ่นดินสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๙ ท้ายสระ

๒๓๕ พระนอน บำโมกข์	วิหกร
สถิตยั แทบ นที่ธาร	ที่คั่ง
ชลไหลหลากไหลพาน	เซาะ คดถึง
น้ำนำท่าทาง รุ่ง	เกาะดำ ทลาย พัง ๑
๒๓๖ ครอง นน จิ่งเกิด ข้อ	กังขา
ผีพระหล่อ กัพา	เคลื่อนไ้
เป็น แผ่น ก่อ แน่นหนา	หนักนัก
ฤา จะเลื่อน ชลอให้	ห่าง ร้าว คดดี ๑
๒๓๗ มี พระยาราช สร้อย	ดังคราม
ช่าง ซาตินลาด ความ	คิด ชง
อาษา พยายาม	กอบ กิจ
การ ชลอ ลาก ทง	พระพัน ชด โภย ๑
๒๓๘ อโร ยาก ดำบาก ถ้น	เหต็ เชิญ
แรง และ บัญญา เปน	ที่ แก่
พระน หาก ให้ เห็น	วิชา ช่าง ไทยนา
ไหน จะทำได้ ไ้	ภาพ นั พง ยด ๑

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระเทอดวงศ์โรประการ

แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓

๒๓๘ มหาอุปราช อัง	องค์บรม โกษธำ
ดำรงหิ ขามเค็ก ระคม	คุดอ
ศรีธำถาม มาคัย ทุกกรม	บวรราช วังเย
ทัพค่ายฝ่ายเรา รือ	รบแพ้วทำไฉน ฯ
๒๔๐ ขุนชำนาญ นบไท	ทูลอา ษาเย
ข้าบาท คงชัว	อย่าคว้าม
พลัน ประนต ชุตตา	เร้วจัต พลนอ
คุม พวก สำนร้อย ข้าม	เขตร คำน ราษฎรอน ฯ
๒๔๑ ประเททัพ ขับไพร่ เข้า	โจอมฉญ
พอพบภักตร์พระชน	ชีม้า
กุมหอก กดอก กลับ คด	คาบหวด
ต่อพระชน แวง ถัด	ต่อ ถัด รำวี่ ฯ
๒๔๒ ขุนชำนาญ โคต เอง	ดาวฟาด
ถูกพระชน คอ ขาด	ดาวดิน
นำถวายพระอุปราช	ทศนคีรี เค็ก เย
ทรง พระโสมนัสสิ้น	สร้าง พัน กมด หมอง ฯ

พระยาราชวรวงศ์ (อ่วม)

แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาที่ ๑ สุริยามรินทร์

๒๔๓ ปาง องค์ บพิตร เฝ้า	ภูวนา ยกเอย
สมเด็จพระบรมราชา	จิราข อ้าง
พระที่นั่ง สุริยา	มรินทร์อาศน์ สติยศแฮ
เสด็จ ออก อำมาตย์ สัตถ์	สถับถวัน เคียม คัด ฯ
๒๔๔ บัดประจันต์ประเทศเจ้า	ไทรบุรี
นาม ระบุว่าขิบัติ	ถัน เฝ้า
ได้สารสุภตักษณมี	เก็บรอบ บาทนา
นำ ประนต น้อม เกด้า	คช นัน ทูตถวาย ฯ
๒๔๕ จอมภพ ปรารภ ปดุม	กมตมาน
โปรด ยกความ ชอบสถาน	หนึ่งได้
จึง ประสาสน์ บำนาญ	อเนกนับ คำนว
ควร แก่ ความ ชอบให้	เหตุตั้งภักดี ฯ
๒๔๖ แล้วโปรด ตั้งคชให้	ชน ระวัง
สมยศ คชบา ทางค	ประเสริฐ พัน
พระบรม นัททันต์วาร	เสมอมีง เมืองแฮ
สมโภช เฉลิม ถัน	หลากเหต้งงานฉลอง ฯ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ	กรมหลวง สรรพสิทธิประสงค์

แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาที่ ๑

๒๔๗ ชเวง เรืองส้มเค็ดเจ้า	แผ่นดิน ไทย นอ
พระสุริยามรินทร์	ราชไท้
ดื่บ กระษัตริย์บัณเฑียร	ผ่าน อยุทธ ยาพ่อ
เสวย คุชทุก วันให้	เฉื่อยชน ฤทัยทวี่ ฯ
๒๔๘ มี นาย กำปั่น ผู้	ภักดี
ชื่อ อตังกปุ่น	จัดได้
นก กระจอก เทศดี	มอใหญ่ จริงพ่อ
กับ สัตว์ สิงห์ โตให้	อมาศย์ น้อม นำถวาย ฯ
๒๔๙ ฝ่าย กระษัตริย์ดำรัสให้	รางวัล แขนง
พาสัตว์ อิศวรย์ นันต์	ดูดาว
เพราะจิตคิด กะตัญ	ญาคอ ไทย นา
จึง คุล่ำห์ แล่น เรือ ก้าว	เกาะ ช้ามเขตรถึง ฯ
๒๕๐ คนไทย พึ่ง แรกได้	เห็น สิงห์ โต นอ
แตก คั่น คั่น ชาย หญิง	มาก ยัง
คนกเทศโตจริง	ปลาด แดก เพรง พ่อ
ต่าง เล่า ต่าง ภาตง	แต่นั้น ค่อ มา ฯ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์	

จลาจลสมัย

เมื่อ พระยาวชิรปราการกบฏท้าว & ม้า รบพม่า

๒๕๑ ปาง สมัย ปวง ม่าน ปล้น	อยุทธยา
เห็น พินาศ นครา	ห่อน แคว้ว
พระยาวชิรปรา	การ กาจ หาญ แะ
คุม พวก พัน กตัญ แก้ว	คิด พร้อมใจ กัน ฯ
๒๕๒ พัน ผา ซำคัก ห้อม	แตกฉาน
รวรับ รวยทาง ราน	รอดได้
พักแรม ณบ้าน พราน	นอกนอก กรุง ษา
ปล่อย พรก พดหาญให้	ลาดคัน ธัญญา ฯ
๒๕๓ มา ประปรักษ์ ค้อน	ตามคิด
คน หนึ่ง กับ ทหาร ดินท	นับห้า
ขับ แล่ เล็ด ประชิด	ชด้าได้ ทดวง แะ
หม่ม ม่าน ล้อม ดิบม้า	หมดหัวเฮ่ หนึ่ง ฯ
๒๕๔ กรุง ศรีอยุธยาเคศ์ แพ	ไพร่
มาก บ่ มี ล้ามคัก	คิดสู้
เพียง ห้า แต่ หาก มี	ใจร่วม หาญ แะ
อาจ ชะนะ แก้ว	ก่อ ตั้ง กรุง ษา
	พระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ ๕

จากจตุรมัย พระยาอริยปราชญ์ รบ พม่า

๒๕๕ ปาง พระยาอริยธรรมา	ปราชญ์
เห็น พสก พด ถาน	คณ หน้า
คิด หดาก จัง บรรหาร	ตั้ง หมู พด แะ
เร็ว เร่ง สืบ พด ข่า	ใคร รู้ คัก ไกร ๒
๒๕๖ ม้า ไซ ไป สืบ ได้	ความ กตบ เรียง แะ
ว่า พม่า กริชา ทพ	เกือบ โกต
แต่ คุด ตา นบ	โพธิ์ งาม แะ
ทราบ เหตุ จัง ตั้ง ให้	รับ ร้อน เคน ครัว ๑
๒๕๗ เหลือ อยู่ แต่ โพธิ์ ร้อย	คน ปลาย
ให้ จัก พด บิน รวย	ม้า ใจ
ท่าน หนึ่ง กับ ห้านาย	ทหาร ออก ต่อ แะ
เตรียม สรรพ พอ ทพ โกต	โพธิ์ พร้อม ยิง บิน ๑
๒๕๘ ตาม ครัว พม่า ม้วย	บรร ไถย
แตก ยับ กอง ทพ ไทย	ให้ ไซ
เสด็จ คัก จัง ยก ไป	ตาม ครัวบ ครัว แะ
เดิน ทพ หก เวต ต้า	เขตร เข้า นา เกตอ ๑

หม่อมเจ้าชาย คำ

จลาจล สมัยทัพจีน ของเจ้าตาก ที่ค่าย พระ นาย กอง

๒๕๘ ปางวิบัติสยามรัฐร้อน	เป็นจลา จต แะ
พม่า ต่่วง ราชู อยุทธยา	บ้วน กลุ้ม
บรรพ ภาระศรีย์ สู่สุวรรณ	โดยเลื่อม วงษ์ แะ
หาบ่อ มี ใคร คุ่ม	เขตรร้อน ราชูระด้าย ๗
๒๖๐ สยาม แยกเป็น หก ค้าว	โดยชน ชมนา
นายทหก ส่วน สกต	ค่าง ห้าว
ต่าง รุก ต่าง ราชู รณ	กัน ชิ่ง กัน แะ
ทวย ราชูร ปราศ ศุขว้าว	ร่าง ร้าง เรือน หนึ่ ๗
๒๖๑ ส่วนโพธิ์ ส่าม ต้น ค่าย	พระนาย กอง นา
คือ พม่า ต่ง มน หมาย	กวาด ผู้
เจ้าตาก ควบ นิกาย	พล มุ่ง มา พ้อ
หวัง ขจิต คัมภร กู	บุระ ร้าง คัน เกษม ๗
๒๖๒ ทัพ จีน กอง นำ เจ้า	ตาก ชาญ คึก ฮา
ยก ระคม ค่าย ราชู	มัด สบับ
นาย กอง ประตัย ธานี	พล แหกก ธานี นอ
มอญ พม่า เหลือ ตาย หนึ่	เพิก ผ่าย กระจาย หนึ่ ๗
เจ้า พระยา พระ เสด็จ สู่ เหนทราธิปัต	(ม.ว. เปี้ย. มาตากุล)

แผ่นดิน พระ เจ้า กรุง ธน บรี

๒๖๓ จักรเตรียมทัพพร้อม	โยธา
กับพิไชยราชา	รีบเร็ว
ถึงเมืองช่อเทพา	พักทราบระหัดเสีย
เจ้านครหนีเข้า	เขตรแคว้นตานี้ ๑
๒๖๔ ชูแขกให้ตั้งเจ้า	เมืองนคร
ขึ้นขัดเราจักรอญ	รบไว้
เมืองบ้านจิกเปนบอน	เหตวแหดก
แขกจกขดาดฤกกดำ	เร่งให้ตอบชาน ๑
๒๖๕ ตานีหนาวเดชข้า	หดวงหาดาย
คว้ามครันอินทราย	ราชภูวเรือน
จับพวกนครนาย	ไพร่ตั้งมาเฮย
ยังท่านข้าหาดวงค้อน	รับด้วยยินดี ๑
๒๖๖ ทั้งสองนายทัพได้	ล้มคิดแต้วนา
จำครบพวกอมิตร	คราดตรง
นำถวายแด่บพิตร	ชนราช
ครัสว่าโทษมันชั่ง	เร่งให้ปลุกษา ๑

พระยา ศรีสุนทรโวหาร (น้อย)

แผ่นดิน พระเจ้า กรุง ธนบุรี ต่ เมือง สว่างบุรี

๒๖๗ ทัพพิไชย ยมราชทั้ง	ดอง ดด บุเรศ เฮย
สว่างค์ ช่อ ต่ง ค่าย พล	โอบ อ้อม
พระ ฝ่าย เร่ง ตั้ง พหุ	สถิตย่น่า ที่ นอ
บัต คชตก ลูก พร้อม	เสวตร แผ้ว เปน พัง ฯ
๒๖๘ พระ ฝ่าย ยด เดศ ฐ	เกรง อา นภาพ นอ
รบ อยู่ ล้าม ทิวา	พ่าย แคดว
คุม ล้มค้ พรรวค พวค พา	คชเสวตร ปดาศ เฮย
กอง ทัพ เข้า เมือง แด้ว	บอก แจ้ง ทัพ หดง ฯ
๒๖๙ กอง หดง จาก พิศณ โลก ไต้	ศรี วาร
ดัดบ บอกร เร่ง ทวย หาญ	ห่อน ย้ง
ถึง หาด ท่าน โอง การ	ตั้ง มาศย เว็ เฮย
ตาม จับ อ้าย เรือน ทง	เสวตร น้อย กิริ ณี ฯ
๒๗๐ จ้ง พระยา อินทรวชิต ฐ	ไชย ชาญ
หดง คชคักก หาญ	เจอะ ช้าง
ดอง มาศย จับ นาง ลาร	ตัว ประเสริฐ มา นา
ถวายแด่ จอม ทัพ อ้าง	ชเวศ ไท่ กรุง ธน ฯ

พระยา สุรนารท เสน่ (แป้ว)

แผ่นดิน พระเจ้า กรุง ธนบุรี

๒๗๑ พระมหา นายก เจ้า	กรุง ธนบุรี เศษ
เทียบ ทพ บก เรือ พล	ไพร่พร้อม
กำหนด เทียง คั้น ดด	ราชฤกษ์ ณรงค์ แะ
รุด เร่ง นิกร ด้อม	ครัดให้อุบาย รอน ๖
๒๗๒ กรม อาจารย์ บาย ปล้น	ปืนกำ พง แะ
พลไพร่ จัน อาน่า	ค้อ ค้าน
ซัด ตำตร ดินาศ ซ้ำ	นาญ ถนัด นัก นา
หนูน บ่อ ได้นาย ค้าน	ต่าง ค้ง คอบ บึง ๖
๒๗๓ บันดาต พระเดช ให้	ไทย คิด
ว่า ทพ หดวง หนูน ประชิด	ช่วย แล้ว
ต่าง อึก ต่าง เหม จิตร	โถม จู ฝจัญ นา
หนูน เนอง กัน กถน แก้ว	เกริก ก้อง กตาง รณ ๖
๒๗๔ พล พุทไธย มาศ ตั้ง	ศึก สยาม
ไทย บ่ เบอ สงคราม	รุก เว่า
บันได พระอง ตาม	กัน พาด เฉียง ซ่า
พอ รุ่ง เร่ง บัน เข้า	บุระ ไฉน วน หนึ ๖

พระยา ราช สัม ภาราการ

แผ่นดินพระเจ้ากรุงธนบุรี

๒๗๕ กรุงธนบุรีเจ้า	คราวยุค
เด็ดจ้ดตรวจหมวดหมู่	มาตย์แก้ว
ตั้งค่ายประชิดรุก	รอบค่ายพม่าฮ่า
เขาย่านบ้านนางแก้ว	กวาดล้อมวังณรงค์ ฯ
๒๗๖ ครบตั้งขุนทัพให้	พาตัว
อุดมสิ่งจ้อจัว	จรวร้อง
เรียกออกขุนคนหัว	นำพม่ามาเฮย
ขึ้นอยู่ตั้งชักข้อ	ฆ่าสิ้นบ่อเหลือ ฯ
๒๗๗ ภูคามด้ามค่ายต้อง	ความมิภักดีเฮย
โบชุกรวมสาครศิริ	ตั้งเขียน
วันรุ่งแม่กองทวิ	ทศพวกนายเนอ
กับปะคันเตเขียน	หุ่่นเฝ้าทูลถอง ฯ
๒๗๘ จึ่งงุยออกขุนทง	ของโบ
แมงนรทาเนมโย	ใหญ่่น้อย
นายไพร่อดเข้าไซ	ชานออกยอมฮ่า
รวมพม่าพันด้ามร้อย	ศิริม้าหญิงตอง ฯ
	พระยาราชวราณุกต (อ่วม)

แผ่นดิน พระ เจ้า กรุง ธนบุรี

๒๗๙ อังวะ ชีราชเจ้า	ภูทาม
ฉดอง ชาติร่วง กิ่งงาม	ครึก ครื้น
ชนม คัม ช่อ ชาว ดัษาม	คน หนึ่ง
ชน ค่อย ค่ พวง พน	พม่า วั คุรุ มวย ๑
๒๘๐ ฦบ ฦวย ชก ฦก ฦ้า	ฦบ ฦบ
โถม ทุบ ทุ้ม ถอง ทับ	ถับ ท้าว
เตะ ค่ ค่อย ทุบ คับ	ตบ คัก
หมด หมู่ เมง มอญ ม้าว	ม่าน เมอ หมาย เมิน ๑
๒๘๑ เกิน ถีบ ค่อย บ่อ ฦ้า	ต้อง ยก
ม่าน กระษัตริย์ หัก ถูบ ออก	โชน ฐ พร้อง
ชาติ ดัษาม ฦิยามตก	ไรรยาก ไฉน นา
ยัง แค ฦัว ยัง ค้อง	ห่อน ไต้ ไทโย มี ๑
๒๘๒ ฦาก ฦ ฦ่ม พากย์ พร้อง	เพรง ฦุภา ฦิต ฦเย
เคย ปาก หาก พุด มา	มาก ฦรง
“ กรุง ฦัว ฦอย ฦุทยา	ไต้ ฦาด ฦิต ฦเย ”
รูป ฦาก พากย์ ฦิต ฦง	ค่อ ให้ ฦื่น ฦริง ๑
พระ เจ้า บรมวงษ์ ฦเอ	กรม หลวง พิษิต ปรีชากร

แผ่นดินพระเจ้ากรุงธนบุรี

๒๘๓ ทัพไทยพิศณุโลก ^๕	คึก แชก คึก นอ
ค้ พม่าเตียบ ค่าย แดก	ทุกครั้ง
เถ้า ม่าน แม่ทัพ แปรตก	ใจ ขยาด ฤทธิ์ พ้อ
ขอ พบ นายกต ^๕	ทัพ รัง รอ เซอญ ๑
๒๘๔ พด สยาม ยิน พม่า เย้า	ยิน คี้ ยิง นอ
เจ้า พระยา จักร	ชีม้า
กั้น สัปทน ศรี	ส่ง่ายุทธ
ยก พยุหออกทำ	ทัพให้ดูตัว ๑
๒๘๕ อแซพูน ^๕ กพิศ	พระยาจักร กรีนอ
ชม รูป ฤทธิ์รงค์ ตักษณ	เติศผู้
ภาย หน้า จัก ดั่ง คักดี	เป็น กระษัตริย์ ดยามเฮย
เจติมภพ รบ พม่า ^๕	เค็ก แพ้ ไผท เกษม ๑
๒๘๖ พดาง ให้ของ เครื่อง ม้า	ทองคำ
หวัง จัก ส่อ คึกทำ	แบบ ย้อน
เจ้า พระยาจักรีดำ	เหนี้ยก ทราบ ประสงค์ แะ
กดับ ยัก กต คึก ด้อน	คิด ซ้อน กต ฎากาม ๑
พระเจ้าบรม วงษ์เธอ	กรมหมื่น นราธิปประพัน์พงษ์

แผ่นดิน พระเจ้ากรุงธนบุรี

๒๘๗ ส้มเต๋จ กระทบ คึกเจ้า	จอมพลา กร เขย
ยาครพยุห์ ปราบ บั๊จจา	มิตร แฉ้ว
ถ่าน ช้าง พ่าย กฤษดา	ธิดาร เกียรติ ท่าน ฤา
ได้ พุทธมรกฎ แก้ว	กับ ทั้ง พระ บาง ๑
๒๘๘ เพื่อม หันต์ บารเมศ์ แจ้ง	มหัสจรรย์
จิ้ง สบ พุทธ รัตน อิน	ยัง อ่าง
จัก ถึง ซึ่ง เถลิง ถว้าย	วิจิตร ฤา
เนติม โดทย ติดก สว่าง	สืบ หด้า แห่ง สยาม ๑
๒๘๙ ศักราช พัน ร้อย สี่	สืบ มี หนังสือ
บุศยมาศ ฤๅญ ปี	จวบ แฉ้ว
พุทธรูป สุธระบุรี	สถาน ท่า ชด แะ
พร้อม ที่ นัง กัง แก้ว	อีก ทั้ง เรือ ไชย ๑
๒๙๐ เษอญ พระ บาง พระ แก้ว	ดู่ นา เวศนา
มาก พยุห์ นาวา	แห่ ห้อม
ถึง กรุง เทพ สถิตย มา	พก วัด อรุณ เขย
มหรศพ สัมโภช พร้อม	จวบ ดั้น ไตร วาร
	ขุน ภักดี อาษา

เมื่อจลาจลในกรุงธนบุรี พระพุทธยอดฟ้า เสด็จ กลับ

๒๘๑ องค์ อรรคนายก ผู้

ภักดิ์ เกียรติ เกจิ อธิก

มหากระษัตริย์ ศัก

บรมทัพ เสด็จมราชูรั

๒๘๒ จอมทัพ ดัดบ ข้าวอ้าง

เจ้าแผ่นดิน วิกิต

ร้อนเร้าท้าวรัฐมณ

ใคร จะกัน คน คุ่ม

๒๘๓ กระต๋ ตามตุก ต้า

จึง พระยา สรรค์ จับ

ตำริห์ จักรี กลับ

ให้ตรวจ พดไกร เข้า

๒๘๔ เวตาไชย โสภได้

เสด็จ สู่ เกย ขุนกร

บันดาต พระวรรณ

งาม สง่า หาคู่ อ้าง

พรวรภัก เดชแฮ

ท้าว หด้า

ดมเค็ก นามนา

รบ เสด็จ คึกขม ๑

กรุง ธน บุรีเยย

คดง คดม

ทต เทียบ อบายนา

โทษได้ ไบมี ๑

วังบ

ถอดเจ้า

จัด กิจ กรุงแฮ

ชนบรว ยาตรา ๑

ดิถี ส่วสัดเศย

เทียบ ข้าง

วรรณ ม่อง ประภาแฮ

อิน มั่น ฤมี ๑

เมื่อจลาจลในกรุงธนบุรี พระพุทธยอดฟ้า เสด็จ กลับ

๒๘๕ โยธัเห็น ถิ่นค้อ	อัครวรย์ ใจเอย
ต่าง เทอด ทศ อภิวันท์	ท่อมเกล้า
บารมี พระจัก พณ	ถึง เสด็จ ครุฑ พ้อ
ปราบ ยุทธชัย เข่น เฝ้า	ไพร่ฟ้า ประชากร ๆ
๒๘๖ บทจร โดย ด่าน ค้าว	พระเจ้า ธิกเฮย
บรรลุน นครา	ปราบเสี้ยน
ปราบ ราม พวก พาด	เคียน ราม แล้ว แย
พุทธดำด้น ราชฎี เจริญ เทยน	เทียบ ครัง เพรง กาด ๆ

พระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ ๕

แผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าปราบดาภิเษก

๒๘๗	ธรรมเสริญเสียงดังนั้น คำว่า	มานคง ฤๅ เหย
	ไทยที่ ขาดแต่เพรง	กลับกล้า
	ตาญใจดูไชยชวง	ทุกทิศ
	เพราะ พระพุทธยอดฟ้า	พระพันใจไทย ฯ
๒๘๘	ปราบ ปราบไปทั่วหล้า	แห่งสยาม
	ปราบ คึกนอกในขาม	เขตรัฐ
	ปราบดาภิเษกตาม	แบบบุราณแฮ
	โดยลักษณะรูปนี้	นะให้พึงเห็น ฯ
๒๘๙	เป็นเวลาดั่งจัน	ภักทวิฐ
	พระราชครูโรหิต	ไม่เฝ้า
	อันเชิญ พระเสวยอิศร	สมบัติ
	ปรงดำคันราชฎ์เย็นเกล้า	ออกอ้าง สมญา ฯ
๓๐๐	บรมราชาธิราชเจ้า	สยามินทร์
	ปรโมรราชินทร์	เป็นหล้า
	ดามัญนิกรยิน	ยดเรียก พระเฮย
	ว่า พระพุทธยอดฟ้า	โตกถ้วนชวนชม ฯ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระเทพวงศ์โรประการ

แผ่นดินสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า

๓๐๑ พระมหาอุปราช อ่าง	ออกนาม
ผู้ดีหคน ขาม	ท้าวหน้า
ยกพยุหสังคราม	ไปต่อ ยุทธนา
เพื่อพม่ายกพล ถัด	ต้องเข้ากาญจนบุรี ฯ
๓๐๒ โยธสองฝ่าย เผ่า	ราญรอน
พม่า ตำตร อัครนิศร	ไปยัง
กรมพระราชวังบวร	ให้ตาก
๗ บินตุ้มไม้มาตัง	ตั้งให้ทหารยิง ฯ
๓๐๓ จังกาบินตุ้มไม้	ตั้งเหมาะ
ดินกระสุน ยัดเผดาะ	เลือกแต่
เหล็กจับ ชนวนเจาะ	ดินกรอก ชนวนเหย
มือจับ ชดแกว่งแต่	จุดเปรียงเคียงบง ฯ
๓๐๔ ค่ายพัง ถูกพม่าตี	ตายกตาด
พวกพม่า ฤๅฮาจ	ออกสู้
ข้าพขอ ดับ ส้มเบียงขาด	การศึก ถอยนา
ผู้ดีฤทธิ์ผู้ดีแรง วุ้	เข็ดคร้าม ขามไทย ฯ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ	กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

แผ่น ดิน ส้มเตี๊ยะ พระ พุทธ ยอดฟ้า

๓๐๕ พระบาท ธิราชไท	ปฐมธยา เมศย์เฮย
แรมทัพ แทบ อุตรา	ราชธิดา
หนุน พด พระวราภา	คินยพิมุข ด้ถาน นอ
ปราม พม่า ด้มรรถ ห้าว	แห่ง น้า พิงแขวง ฯ
๓๐๖ ค่าย หดวง บางเจ้าดอก	ทัพ พด เพียบ น
ด้ง เร่ง พระหลาน รณ	รุก ด้ย่น
พดหาญ ร่น แวงผจญ	บรรดา รบเฮย
บรรพ่าย ค่าย บรรเหยน	หัก ด้ย เตชผดถาญ ฯ
๓๐๗ พด รุม ด้ลุม ด้ถ้าง	อรินทร์มรณ นากฮ
พด กาจ กุม ด้ษกร	ด้น ด้
จำโดงกนกรปร	บัษ ด้ถ่า เปน แฮ
จอมทัพ กัดม ทุต ด้	เทียบ ทัง ชลย ถวาย ฯ
๓๐๘ เค็ก พาด พินาศ แพ	บารมี พระฮ
ราม ระอิด ระอาหน	หนาย ด้
เดชานุภาพ ทวี	วรเกียรติ ไกร เฮย
เพราะ พระเพ็ญ พริยก	ก่อ ฟน พุ้ยยาม ฯ

เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม,ว, เบย มาตาทูก)

แผ่นดิน สัมเด็จพระพุทฺธ ยศดฟ้า

๓๐๘ ยี่หวุ่น แม่ทัพ ข้าง	ภูกาม
คุมทัพ เวือ รอยุ สยาม	ผายไค้
ตะกั่วทุ่ง ก็ แดก ตาม	ตะกั่วบัว เต้านา
เข้า ประชิด คัดโกธ	รอบล้อม เมือง ถดาง ฯ
๓๐๙ บุรินทร์ สัน ชีพ แด้ว	ไปทัน แทน นอ
ยัง ชนวิ หนึ่ง อัก ภรร	เยศ ผู้
ไป คัด แก้ว ช้วน	ทราย เขียง หึง แะ
คุมไพร่ ชาย หึง สู้	เกียง แก้ว นนร ฯ
๓๑๐ รักษา เมือง อยู่ ไค้	เคื่อน ปลาย
ลุด คัด พม่า หมาย	รบ ร้า
ขัดสน ส้มเบียง วาย	จำ เลิก ทัพ แะ
ถดาง รอย จากมือ ข้า	คัก ด้วยสอง หึง ฯ
๓๑๑ หดาย บรูเวศ์ ทัง	กรมการ มั่นนอ
บอจ จะรับ ราชู	คักได้
ถดาง มี แต่ หึง หาญ	หาก รัก เมืองนา
สู้ คัก กัน เมืองไว้	ชอบ ชักวร ชม ฯ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา

แผ่น ดิน ส้มเตี๊ยะ พระ พุทธ ยอดฟ้า^๕

๓๓๓ บันฑูรอนุราชไท่	ดُرดี หนาทนา
ประกับ พักดงโยธี	ด่พรืบ พร้อม
คำวิธี่ว่า คานี่	กำขัศ แร่ง แอ
ปวง แรกยังไ้ น้อม	นบไท่ หดาย เมือง ๗
๓๓๔ จำกั ยก พยุหจ้ง	โจอม ประจัญ
เอา เขตวิธี่ ขอบ ธนัท	จ้งได้
กอง นำเร้ง ผาด ผัน	พลรบ เร้ว แอ
พระ เสด็จ ทัพทวงให้	รืบเต้า ตาม หนูน ๗
๓๓๕ เพื่ พระ บารเมศ์เจ้า	จอม สยาม
กอง นำโรม แรก ขาม	ขยาด แก้ว
ที่ รบ ช้พ มลาย หดาม	เหต็ รอด หนี่นา
ที่ ออก อ่อน น้อม แด้ว	ห่อนได้ดัง ทณัท ๗
๓๓๖ คี่ ดานี่ แดกได้	๕ บน ทอง
ต้อง บอก พิศัง ด้ยง	ใหญ่ ด้า
อื่ก พัดดุ ตั้ง ของ	ดรรพค้ำสั ครวนา
พระ เกียรติ ขจร ปก ค้า	ครอบ หล้า มลายู ๗

นายเสถียร รัชชา

แผ่นดิน ส้มเตี๋ พระ พุทธ ยอด ฟา

๓๑๗ พระบาทบรมนารถไท	ปฐมรัช กาดเอย
ส้มเตี๋ บวร กระษัตริย์	เสด็จพร้อม
ฝ่าย หัตถ์ ราชวงษ์ ชดศย	วงษมาตย์ มวญ แส
ยก พยุหพด พฤษณ์ ห้อม	ตุศาว แตน ปจัญ ๑
๓๑๘ ทัพ น้า ถึง พม่า คัง	ด้าม คบ
คว ประการ คามาศย์ ครอบ	ทุก ค้าน
นาย ทัพ รับ เข้ารบ	พม่า ค่อ ผจญ นอ
บ้น เด็กใหญ่ ยิง ค้าน	ตอบโต้ ไป มา ๑
๓๑๙ พดไทย หนน เนือง เข้า	ราช
ด้าม ทิวา ราชวี	ยุทธภถัม
บ้น ค่าย เยื่อ ค่าย คี่	ค่าย พม่า
แตก พ่ายไทย ชั่ว หัม	จับได้ เปน หลาย ๑
๓๒๐ อิน แชะ ทราบ ชั่ว เลียน	เจ็ย เซอง
เด็ก ทัพ กัดบ หน้ กระเจิง	จรด ค้าว
พวกไทยได้ ตาม เพดอง	เผ่าจุค นาง ฮื่อ
ได้ คียบ หอก บ้น ง้าว	เสด็จ ถัน คัก ภักาม ๑

พระยา ราชวรานุกต (อ่วม)

แผ่น ดิน ส้มเตี๊ยะ พระ พุทธ ยอดฟ้าจุฬาโลก

๓๒๑ พระบาท บรมราชเจ้า	จักรี
เสด็จ ยก พยุหโยธี	ทัพ ถลา
ข้าม เขตฯ ด้าน คีรี	ถึง ถิ่น ทวยแฮ
หวัง จักรุกโรมร่ำ	ม่าน ร้าย หาย หาญ ฯ
๓๒๒ คู้ด้าน ราษฎร ค่าย คัง	ตาม ระยะ ทาง นว
ปรับ กษ บทาน พระ	เดช ได้
ยาตร ทัพ ตก ท่ง พระ	ค่าย บึก กาแฮ
คัง มั่น กัน เมืองไว้	ต่อ ด้าน ทัพไทย ฯ
๓๒๓ ทนโต ดำรัสให้	รคม กัน
คู้จุงได้ ใน วัน	หนึ่ง น
ทวย มาศย์ รับ สำนั บัน	นำ ที่ รบ นว
นาย ทัพ ขัม พลช	ช่อง ให้ ราษฎร รณ ฯ
๓๒๔ ค่าง ฝอย กัน เกด็อน กตุ้ม	กตา กตาด
กร ต่อ กร ห่อน ขยาด	ต่อ ได้
ขุน ทัพ ดับปะทน ดาษ	แดง ดิน ท่ง นว
พม่า พ่าย พอ ตกโพธิ์	ตก เพ็ด พงหน ฯ

พระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ ๕

แผ่นดินสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

๓๒๕ อยู่ทวยหาหม่า ห้อม	ราญ รม อยู่ฤา
จัน พวก ส่วน พดุมบ	คิด ร้าง
เฝ้าเสีย ซึ่ง มณฑป	สถาน พุทธ บาทนา
ดูแผ่นดินชน สว่าง	ใหม่ไว้ ไปได้ ๆ
๓๒๖ จอม ปฐม กระษัตริย์เจ้า	จอม นคร เทพแผ่
ศรีดี ตั้ง ปฏิสังฆรณ์	อีก ครัง
ให้กรมพระ บวร	วังจัด การ นอ
เกณฑ์ เร่ง ชน ของ ทัง	อิฐไม้ ทราย ปูน ๆ
๓๒๗ มัณฑนุร ท่าน ยิง ด้วย	ศรัทธา แรง เอย
ทรง แบก ถ้วยของ คดา	คดา ศ์ เต้า
มี ขาหยั่ง พลับพลา	ประทับ ท่าน วาง แอ
หลายทอด จาก ท่าเจ้า	ตึก เมอ ถึง เขา ๆ
๓๒๘ ห้าร้อย ห้าสิบ เล้น	ตึก หน ทาง เอย
พระ ชู ธรรมาน ทน	ทุกข ได้
ตะคุช แดง ส่วน ผด	ภาคน่า แท้ เนอ
ยาน ยวด ยศ หยดให้	หาก เกอ กอง บุญ ๆ

พระยา ๔โมสร สรรพการ (ทัต ศิริธัมพันธ)

แผ่นดิน ส้มเตี๊ยะ พระพุทธ ยอดฟ้า จุฬาโลก

๓๒๙ จักร บรมราชเจ้า	จอม สยาม
ปรารถนา พระบิณฑุก สยาม	ซึ่ง สว่าง
อักษรจะ พิบัต ความ	คตาศ พจน์ พระแสง
เหตุแต่ กรุง เก้า ร้าง	ฉบับ เฝ้า ไผ่ ท สลาย ๆ
๓๓๐ ควร คิด กิจใหญ่ ตั้ง	ตั้งคา ยนาย เฮย
ให้ หลัก พระ ศำสนะ	ถูก ถ้วน
จึง จัด นิพพานา	ราม ที่ ประชุม แอ
เชิญ เหล่า ชิน บุตร ถ้วน	รอบรู้ ตั้ง สงฆ์ ๆ
๓๓๑ เด็ดจ ยัง ถิ่นนิบาต ด้วย	พยุหยาต รา แอ
อาราชน ตั้งฆ สอด ศำสน์	บิณฑุก แฝว
พิมพ์ ธรรม พระ ประกาศ	นิกร เทพ
ถววม สติธิ ประสงค์ แฉว	เริ่ม ตั้ง สอด ทาน ๆ
๓๓๒ ห้า เดือน นับ แต่ตั้ง	ตั้งคา ยนาย แอ
เด็ดจ พระ ราช ดำเนิน มา	บ้าย เข้า
ปฏิบัติ ดำรงฆ สด	รพัต กิจ เกอ แอ
ธรรม ทุก ชนช ถูก เคา	คติได้ ตั้ง ประสงค์ ๆ

พระเจ้า บรม วงษ์ เชอ กรมพระ ดำรง ราชานุภาพ

แผ่นดิน สัมเด็จพระพุทฺธ ยอดฟ้า จุฬา โลก

๓๓๓	บัพนรียเคษ ห้า	สืบเอ็ด รกาแด
	เกิด พิรุณ ดงเมด	พราง พร้อย
	อดนี้ ตก มุขเค็จ	ปราสาท
	นาม อมรินทร์ ภิเศก ธร้อย	คัพท ก้อง เกิด เพดิง ๑
๓๓๔	คุใหม่ มุขสี่ ด้าน	โชม ดง
	ตาม คิด พระปรัก องค์	ฝ้าย ช้าย
	ด้นม นาวา ราช สุริย วัง	ต่าง วุ่น วาย แฝ
	พา พวก ระเห็ด ฝ้าย	ออก พันวัง ด้ถาน ๑
๓๓๕	ชณนนั้น บรมราช เจ้า	จักรี กระษัตริย์ แฝ
	คำรัส ตั้ง เสน่	พราง พร้อม
	ให้ยก ราช วรอาคัน มี	เสวตรนัคร กนเฮย
	ออก จาก ที่ เพดิง ต้อม	รอด พัน เพดิง กาด ๑
๓๓๖	ทัว พระวงษ์ ใหญ่ น้อย	บรรดา มีเฮย
	हतวง พระ ชุน คณา	มาตย์ ไท
	อึก ดงษ์ ทุก วัด มา	ทัว หมด
	ช่วย ดับ อักคี่ใหม่	เหือด ด้น เพดิง ต้อม ๑
	พระเจ้า บรมวงษ์เชอ กรมหมื่น ทิวาภวงษ์ ประวัค	

แผ่นดิน ส้มเตี๊ยะ พระพุทธ ยอดฟ้า จุฬาโลก

๓๓๗ ยุกัน ดิลกเจ้า	จอม อยู่ทอ ยาเยย
พระบาท ส้มเตี๊ยะ พุทธ	ยอดฟ้า
ถ่าน ช้าง บอกร ชาวทุจ	ริตร่วม ชาวแฮ
ดำรัส ตอบไป ข้า	หักให้ หายเหิน ๆ
๓๓๘ เวียงจันทร์ ทราบ แจง ศุภ	อักษร
จัด พยัคฆ์ เสรีจ ยกจร	จอด แคว้น
ถึง ถับ ขับ พล รอนญ	เรือดม เมืองเฮย
เจ้า ร่ม เคย อริ แค่น	ขับให้ ค้อหาญ ๆ
๓๓๙ บร บุก บเข็ด ข้อ	แข็งขัน
อุปราช เวียงจันทร์ บณ	บมวน
เพื่อ เคย ทพ เวียงพน	ฟาดหอน ถอย นา
เมือง แดก จับ ได้ ถวน	ทว เซอ ชายหญิง ๆ
๓๔๐ เมือง แด่น ชั่ง ส้มคต	รงบุรี
ยก กัดบ โดย วิถี	แทบ คุ่ม
จำ เจ้า ร่ม ชาว มี	โทษส่ง กรุงเฮย
แต่ง บอกร ชุน คุม หุ้ม	อย่าให้ หักหนั ๆ

พระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าอดังการ

แผ่นดิน ส้มเตี๊ยะ พระพุทธ ยอดฟ้า จุฬาโลก

๓๔๑ พระบาท ธรรมิศร์ ไท	ปฐม วงษ์
มี ราช ฤทธิ ประสงค์	กอบ กู
สิ่งใดที่ ควร คง	ตามแบบ บรรพ แะ
ทรงไผ่ ผัก ขน วั	รอบไว้ เจียร กาด ๑
๓๔๒ บรรหาร เกณฑ์ ผาย เบอง	พระ บรม วงษ์ นา
ทั้ง นำใน อีก สนม	เอก ถ้วน
ทำ กระจาต ไหญ่ ส้ม	กัณฑ์ เทศ สังข์ แะ
บุชิต มหา ชาติ ถ้วน	สืบ ทั้ง เคษ ส้ม ๑
๓๔๓ ส่นาม นำ ทิม ดาบ ตั้ง	โรง ราย คดอด แะ
ของ ประดับ ประดิษฐ์ ุหลาย	หลาก ถ้า
เครื่องใช้ เครื่อง กิน นาม	มาก สิ่ง นา พ้อ
ต่าง แต่ง กวด ขัน ก้า	เกียง ขน หนึ่ง เสนอ ๑
๓๔๔ พระ สนม นาม แ้วน เจ้า	ของ กระจาต หนึ่ง นา
ยอม ยก เด็ก ทาษ ชาติ	คำให้
เปน ดีทช แก่ สังข์ อาจ	อวย ส่วน กระจาต เฮย
เปน แปลก อยู่ หนึ่ง ใช้	อื่น ถ้วน รวด กัน ๑
พระ วร วงษ์ เชอ	กรมหมื่น ปราบปรบ กษ

แผ่นดิน ส้มเตี๋ย พระพุทธ ยอดฟ้าจุฬาโลก

๓๔๕ ปฐม บรม ราชเจ้า	จอมกรุง ดยามเฮย
ดำริห์ ทรง บำรุง	แฉ่น แฉ่น
สร้าง ตำตร เครื่อง ผดุง	เผด็จ คัก ครอบ นา
กัน เกียช ชุก คับ แค่น	ขัด ช้อง เคื่อง เข็ญ ๗
๓๔๖ ปันใหญ่ คั แวกใต้	เปน ศรี เมืองเฮย
ชื่อ พระยาตาน	ใหญ่ ต้า
ยัง เตียว เปตียว ไบ มี	คั เทียบ เทียม นา
ดำริห์ ให้ หล่อ ซ้า	เพิ่ม ขน เปน สอง ๗
๓๔๗ เริ่ม หล่อ ปันใหญ่ ครัง	คราว ปฐม นัฎ
เกณฑ์ เณตีย ของ ทุก กรม	ไป เว้น
ชุม ช้าง หล่อ รดม	ส้ม หุ่น
ส้มโกช มี โชน เค้น	กลาดกลุ้ม กลาง แปลง ๗
๓๔๘ ถูก รุ่ง หล่อ แด้ว เสรีจ	ส้ม หวัง
บริสุทธ บแตก พัง	รว ร้าว
นาม ขนาน นารายณ์ ตั้ง	หาร หัก คัก แฉ
บอกเหตุว่า หาญ ห้าว	คั เค้า ปัน ตานี้ ๗

พระยา ศรี สุนทรโฆหาร (น้อย)

แผ่นดิน ส้มเตี๊ยะ พระพุทธ ยอดฟ้าจุฬาโลก

๓๔๘ ปรมหาราชเจ้า	จอมมกุฏ สยาม เอย
ปรากฏนาม พระพุทธ	ยอดฟ้า
ปางเมื่อจักจวนสุด	สมัยรัช ทาน แย
ทรงห่วง พระราช	บาททั้ง พระ ประยูร ฯ
๓๕๐ เกรง พุนพิบัติขึ้น	สโมสร์ กันนา
จำจักกัน กระดำกร	เหตุไฉน
กรมหลวง อิศร์สุนทร	เอกอรรค ดนัย แย
ควรรับ ศิริรัชได้	ครอบค้ำว ดืบต้นอง ฯ
๓๕๑ การฝัง อภิเศกแม่	อุปราชา เอย
ภาพพยุหยาตรา	แผ่นดิน
คือเมื่อเสด็จมา	ทรงสดับ ปรีตินา
ดุสิต ปราสาท	ที่คง มณฑล ฯ
๓๕๒ ดตฤกษ์ สว่างเสด็จขึ้น	ไพศาล
เฝ้าพระบาท มหิบาล	ราชไท
สุวรรณภูมิ พระราชทาน	พลางครัด ผากแย
พุทธศาสน์ ราษฎรให้	ปกป้อง ปอง ถนอม ฯ
	พระราช นิพนธ์ รัชกาล ที่ ๕

แผ่นดิน สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

๓๕๓ จักร ปฐม ราชเจ้า	สยามินทร์
เฉลิม รัตนโกสินทร์	ผ่านเผ้า
พระปราบ เสด็จ อรินทร	เรียบราบ สงบ หนา
ปวง ประชา เย็น เกด้า	เพราะไท้ ผดุง ผล ๑
๓๕๔ พระกมล ปราโมทย์ ด้วย	ศรัทธา
คำวิห จัก สร้าง อา	วาศไฉ
ภายใน พระนครา	สันเทพ สดงาน แะ
ชูเชิด พุทธศาสน์ ให้	รุ่งเร้า เรือง เจริญ ๑
๓๕๕ ให้เชิญ พุทธ รูป ถ้ำ	วิไลย ดักษณ น้า
ศรี สากยมุนีไซ	ชื่อ พร้อง
แต่เมือง ศุโขไทย	ต้องดู กรุง แะ
ส้มโอง ส้มวัน ก้อง	น่าน น้ำ เน้นย่น วัง ๑
๓๕๖ ตั้ง การฉลอง เสร็จ แล้ว	เชอญปะ ฎิมา นา
ขึ้น บก ทาง ระยะ	ทำ ช้าง
ที่นั่น เรี่ยก ท่า พระ	ตราบ บัด ๕
ชัก พระ สู่ โรง สร้าง	ใหม่โกด พรหมณสถาน ๑

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้า ศรีเสาวภาวงศ์

แผ่นดินสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

๓๕๗ ปฐม บรม นารถไท้	กรุงสยาม
ทรง พระดำริห์ความ	ก่อน ก็
ไต่กันต์ใหญ่ จัก ทราบ	สัญญาแบบ บรรพ เสดย
จึง ราชโองการ ช้	ตั้งให้ จัก การ ฯ
๓๕๘ ทำเขาไกรลาส พร้อม	สิ่ง สรรพ
เครื่อง ราช พิธี อัน	เลิศ ถ้วน
ทรง พัง สวด สาม วัน	แห่ เนก นา พ้อ
พระ ฤกษ์ ไต่กันต์ ถ้วน	บาท ห้า โมง สาม ฯ
๓๕๙ เสร็จ สรง ทรงเครื่อง เฝ้า	พระ ศู่
รับ ขุนร่ำ พร ศรี	สัตว์ สัตว์
แห่ เวียน รอบ คีรี	สาม รอบ กัดบ นา
สม โภช สาม ทิวา แล้ว	แห่ เสด็จ เกษา ฯ
๓๖๐ ไต่กันต์ไกรลาส เจ้า	ฟ้า ฤณ ทด เสดย
สหัสสตะ เจ็ด ดิบ จุต	จรด อ่าง
ปฐมชดัยวิ มุขย์	แบบ เวีย ใต้ เสดย
หวั่น ประโยชน์อย่าง สว่าง	สืบไว้ เถติม เสดย ฯ

พระ วรวงษ์ เสด็จ กรมหมื่น ปราณปรบั กษ

แผ่นดิน สัมเด็จพระพุทฺธ ยอดฟ้า จุฬาโลก

๓๖๑ เหตุเกิด ชบถ เบื้อง	บุรา น้ำแ่
ต่างเหตาราช พงษา	มาก ม้วย
เซียงตั้ง ชาติยา	คินย หนึ่ง
ทั้ง ครอบครวั ตัว ด้วย	หลบ ด้ หัน ภัย ฯ
๓๖๒ อาไศรย ล้น เรน อยู่	ยัง เกาะ กระบือ แ่
ขณะ พระยา ชด เต่า	ลัด ด้ เข้า
แะไป ก็ พอเหมาะ	พบ พุด ชวน แ่
ยอม ส้มค มั่ง เข้า	พึง ไท ไทย ด้ ถาน ฯ
๓๖๓ โดยด่าน ทั้ง พวก พร้อม	ด้ อยู่ทช ยา แ่
พระบาท บรมนารถ พุท	ยอด ฟา
ทรง พระ กรุณา อุด	หนุน วั เตยง นา
อุป โภค บริ โภค ด้	ด้ นอบ บ้านเรือน ประทาน ฯ
๓๖๔ โองการ อนุญาตให้	ด้ ด้ ถาน ทาน แ่
จักรพรรดิ พิมาน	ไผ่ ด้
ขัตติมาร หนึ่ง อาการ	ตาม เยี่ยง ญวน เทอญ
เตยง อย่าง เคย ด้ เจ้า	ท ด้ เมือง มา ฯ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ

แผ่นดิน ส้มเตี๊ยะ พระพุทธ เลิศหล้านภลัย

๓๖๕ อธิบาย บอก ภาพนี้	นะ ความ
อภิเศก เจ้า ฟ้ามุข	มกุฏ เจ้า
วาง เรื่อง วาด รูป ตาม	ตำหรับ เดิม แะ
พระบาท พระจอม เกด้า	แรกได้ดัง ตรง ๆ
๓๖๖ องค์ พระพุทธ เลิศ หล้า	นภา ไถยเฮย
ถว้ด้วยราช สี่ พรรษา	สับ ถ้วน
ใน ปี่ วอจ จัควา	ศก เริ่ม การ นา
เหมือน เมื่อ บั จอ ถ้วน	ไป ต้อง บรรยาย ๆ
๓๖๗ จัก ขยาย จำแนก ข้อ	สำคัญ
ก่อน บั ทราบ ทว้ กัน	บัด บั บัง
เอก อรรค ดนัย อัน	ประสูติ แรกเฮย
แม่น อุกัย ภาค พ้อง	พิศุทธิ์ ทง ต้อง พงษ์ ๆ
๓๖๘ ดัง ตรง อภิเศก แล้ว	ดำรง
พระยศ เจ้า ฟ้ามุข	กฏไว้
สืบ ต้น ตติ วงษ์	กระษัตริย์ สยามเฮย
โดย เหตุหน จึงได้	เด็ด จั ชน เกดอง ถว้ถย ๆ
ส้มเตี๊ยะพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช	

แผ่นดิน ส้มเตี๋ พระพุทธเลิศหล้านภาลัย

๓๖๘ ส้มเตี๋ เอวรสให้	ภูมิบาล
ที่ครบ สองรัชกาล	อยู่เกล้า
เจ้าฟ้า มกุฎมาน	สรวัย ต่อ
เจริญ พระชนม์ ย่างเข้า	เขตร ช้าง บรรพชา ฯ
๓๗๐ ครานันโปรดตั้งราช	พิธี
เฉลิม พระเกียรติยศ ทวี	เดชไท
ส้มโกลา เสรีจ แต่มี	การแท้ พระนา
ไทร บาตร ทรง ครองให้	คชผู้เผือกเชอญ ฯ
๓๗๓ ขบวนเดินเดินเลียบ อ้อม	จังหวัด วังนา
เข้า ประคุนาม สวัสดิ์	เขตร ชน
ดลวัดพระศรีรัตน	คำสดเสรีจ ผนวชแฮ
วัด มหาธาตุ นั้น	ที่ไท้แรมสถาน ฯ
๓๗๔ บำเพ็ญ ภาร พุท ตั้ง	ศึกษา
พุทธศาสน์ พุทธภา	สิดไว้
ลำนัก พระราชา	สงฆ์เรียก นามแฮ
สัปตมาศ ถ่วง แก้วไท	เสด็จเข้าวังสถาน ฯ
ส้มเตี๋ พระเจ้า บรมวงษ์เชอ	กรม พระยา อริยญาณ วโรต
	(พระมหาสมณะ)

แผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

๓๗๓ หนึ่งหนึ่งแปดเจ็ดใช้ คัก บ รกาเฮย
 ผู้ทนต์เบงคอดมี จิตรเออ
 แต่งทูตชื่อเฮนรี บาระ นีนอ
 นำอักษรดำสนเถือ กิจคงไมตรี ฯ
 ๓๗๔ ขอเริ่มสดุดีขอ สัญญา
 แด่พระราชาณา จักรไท้
 อภิเษกพระคุณวรา ดิเรกเดศ ต้นเฮย
 โปรดประทานทัพให้ ช่วยดำรงภพ ฯ
 ๓๗๕ ปางปิ่นดิลกเจ้า ทรงพระ ธิเฮย
 พระบาทสมเด็จพระ นังเกล้า
 ดำรัสสั่งสมุหะ จักรับ ทูตนา
 กำหนดนัดวันเฝ้า นบเบองบาทบงสุ ฯ
 ๓๗๖ ถึงวันชิวาไท้ ขิปปินทร ออกเฮย
 พระที่นั่งอมรินทร์ ประทับแล้ว
 ตามไทยกับทูตสิน ทาศนบ ท่านนา
 ทรงครุฑดำมนัดแล้ว คตาศิเข้ามณฑล ฯ
 พระเจ้าราชวรวงษ์เธอ กรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณ

บอกจำนวนโคลง

ว่า

๑ รวม ทะเบียน บท อวดอ้าง	บรรหาร เหตุ ประมวญ
แจ้ง จำนวน โคลง บท	ทั้งหมด เก้า สิบ สอง บาน
โคลง ประมาณ สำนร้อย	กับ เศษ สร้อย เจ็ด สิบ หก
บรรยาย ยก รว เรื่อง	สืบเนื่องใน ราช พงษ์
คิด เสร็จ ลง ทุก บาน	จึง โองการ โปรดเกล้า
ให้ พระเจ้าน้อง ยาเธอ	นาม เสนอ ศรี เสาวภางค์
จางวาง กรม พิมพ์ การ	ได้ บรรหาร พิมพ์ กิจ
ลง ดิฉิต พิมพ์ บรรณ	นับถ้วน พัน เต็ม ฉบับ
เพื่อ ดำหรับ พระราชทาน	ใน เมรุ การ ครอง
ไว้ เชิด ชู ถ้อย	เป็น คู่ มืด ดู แณ ภาพ
ชี้ ชัด ทราบ เรื่อง รว	เก็บ ยัด ยาว ยด นึก
เป็น เครื่อง รว กเครื่อง หมายถึง	ราย ราชการ พิเศษ
จดหมายเหตุ เห็น ประจักษ์	ควร เป็น หลัก เชิด ชู
โดย ระเบียบ แบบ นี	แนะ ถ้วน ทุกสถาน แด น ะ

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย)

โคลงยอพระเกียรติ

๑ พระบรมบารเมศ์ ^๕ เกอ	ก่อ ผล
แต่ ^๕ อเนก นิกรชน	ทว ^๕ หน้า
เพียง พรวรรษา ^๕ ปรน	ปรือ ^๕ แผ่น ภาพ ^๕ เฮย
เย็น ^๕ ออกทกไฟ ^๕ ฟ้า	ฝ ^๕ ฝ ^๕ เพอง ^๕ พน ^๕ ฟู ^๕ ใจ ๑
๑ พระกมต ^๕ มั่ง ^๕ โอบ ^๕ เออ	อนุ ^๕ กต
ทุก ^๕ ทว ^๕ พงษ์ ^๕ ประยูร	ญา ^๕ คิ ^๕ ไท
ทง ^๕ ขำ ^๕ ชุต ^๕ ทุต	ตอ ^๕ ง ^๕ บาท ^๕ พระนา
พระ ^๕ ประสงค์ ^๕ จัก ^๕ ให้	ปลั่ง ^๕ เปต ^๕ ง ^๕ ปลอด ^๕ ไท ๑
๑ กรุง ^๕ สยาม ^๕ งาม ^๕ พรัง ^๕ พร้อม	ไฟ ^๕ ร ^๕ บุญ ^๕ ย ^๕ ยิง ^๕ เฮย
ดรร ^๕ พ ^๕ วิทยา ^๕ พน	เพี้ย ^๕ บ ^๕ ค่าว
โดย ^๕ เตช ^๕ พระ ^๕ อนุ ^๕ กต	กอบ ^๕ เชิด ^๕ ชู ^๕ นา
ทง ^๕ ทหาร ^๕ หาญ ^๕ ฟ้า ^๕	หัก ^๕ เสี้ยน ^๕ เค ^๕ ออก ^๕ ไกษ ^๕ ย ๑
๑ บรรดา ^๕ ขำ ^๕ บาท ^๕ ทง	ชร ^๕ ณ
ควร ^๕ กอบ ^๕ กัด ^๕ เว ^๕ ท	ค่อ ^๕ ไท
ทง ^๕ ส ^๕ งาม ^๕ ภา ^๕ กัด	โดย ^๕ ส ^๕ ด้ ^๕ ย ^๕ ส ^๕ น ^๕ อ ^๕ ง ^๕ นา
มอ ^๕ บ ^๕ ทรัพย์ ^๕ ถว ^๕ วย ^๕ ไว้ ^๕ ไต้	ค่อ ^๕ เบ ^๕ อ ^๕ ง ^๕ บ ^๕ ท ^๕ มา ^๕ ต ^๕ ย ^๕ ๑

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย)

รายพระนาม และ นามผู้นิพนธ์

๑ คำร่าย ร่าย เชิดชว	ชุน นาม
แห่ง ท่าน ผู้แต่ง ตาม	เด็จเจ้าไท
โคลง เรื่อง ราชพงษ ความ	บัน ทอน ทอน นา
เพื่อ ประดับ เมรุ ใช้	ที่ ท้อง สนาม หดอง
๑ บรรยาย สัมภาษณ์	ผู้ผูก พจน์ ครอบ โถง
โดยเด็จเจ้าโคลง พระ นิพนธ์	จอม สักกล ทรง กระ
ตาม ระเบียบ พงษาวดาร	นับ ประมาณ ชาติคดียวงษ์
ยี่สิบ สาม องค์ เฝ้า ราช	จัก ประกาศ พระนาม เสนอ
สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรม พระ	นาม อย่าง ฐานะ พันธุ์
รับ ส่วน บัน ทรง แต่ง	แบ่ง คัด ตอน ตาม เค้า
หนึ่ง พระ เจ้า ราช วรวงษ์	ยศ ดำรง กรม ชุน
ประกาศ คุณ ครอบ การ	บดินทร ไพศาล ใต้ถณ
เรียง อนุสนธิ พจน	พระเจ้าน้อง ยา สิบ ดี องค์
ถ้วน ดำรง ยศ สถิตย	กรม หดอง พิษิต ปรึกษากร
ถ่อง ทาง กลอน เอก องค์	กรม หดอง เทวะวงษ์ วิจารณ์การ
ทรง ขำนาญ อักษร กิจ	กรม ชุน นริศรานุกติ

ร่าย พระ นาม และ นาม ผู้ นิพนธ์

วงศ์ ประวัติ ชัยคิยยศ

ตำแหน่ง ที่ นาม กร

หนึ่ง นิเวศนารักษ์

เดโชดม มโหฬาร

กรม หมื่น สัมมต อมรพันธุ์

กรม หมื่น ดำรง ราชานุภาพ

พระเจ้าห้อง ยาคง ยศ

เปน พระองค์ เจ้า เจ็ด องค์

คือ เกษม ศรี ศุภโยค

อีก จันทรทัต จุฑาธาร

วรวรรณากร จิตร กระวี

ชาติ เจน ทาง ราชกิจ

เกียรติ ปราบฏ สืบ สรรพ์

ถ้อง ทาง กต กาพย์ ขบวง

ยัง พระวงษ์ ฝ่าย บวร

กรม หมื่น สถิตย ขำรง สวัสดิ์

อีก พระวรวงษ์ เชอ พระองค์ เจ้า

คือ ขจร จรัส วงษ์

อีก กำหนด กรม หมื่น สี่

กรม หมื่น อติศร อุดมเดช

กรม หมื่น ประจักษ์ ศีลปาคม

กรม หมื่น วชิรญาณ วโรธ

ยุติธรรม ภิรจำนง

ถ้อง โคลง กาพย์ การโยธา

มี กำหนด ตาม เค้า

อนุชพงษ์ นฤบดี

ทรง อาโศก นิพนธ์ จัด

เชียว เริง ขาญ ขำนิ กตอน

พระองค์ ศรี เสาวภางศ์

ไฉนบัณฑิตย อุดม ยศ

อีก ไชยนต์ มงคล

นับ จำนวน เจ็ด พระองค์

โดย นาม กร รัง สถิตย

ควร เชิด ชัด นาม เสนอ

นาม ตาม เค้า ยศากร

ได้ ดำรง ยศ บังคับ

ร่าย พระ นาม และ นาม ผู้ นิพนธ์

กำกับ ช่าง ท่ง ผอง
โดย กำหนด ห้า องค์
คือ ประภากร อลังการ
อีก วชิรินทร์ กรรเจียก
ได้รับ ทำไคลง ตอน
บ้าง น้อย มาก ตาม ควร
ยี่สิบ สี่ตาม องค์ คณนา
หม่อม ราชวงศ์ อีก ต้อง
ดำเริง สุนทรภาพร
เหล่าน้าตอของ บาท ดิถี นาย
พระยา ราชวรานุกฤต
ราชการ กรม มหาดไทย
ราช สัมภารากร หนึ่งใน พระยา
ที่เจ้า กรม คตัง ราชการ
พระยา ศรี สุนทรโฆหาร
เจน ประจักษ์ สารา
ฝ่าย กรมใน วัง บวร
เจน ผัก หัด พจน เพียร ปรุง

หม่อม เจ้าครอง ตำแหน่ง ยศ
เนื่องใน วงษ์ ภูธร
เชื้อ วงษ์ วร สยามินทร์
หนึ่ง นาม เรียก ชาย คำ
ตาม คัต ทอน เปน ภาค
จำนวน ราชวงษา นุวงศ์
ยัง บรรดาศักดิ์ ดำรง
หม่อม เปีย ปอง บิยคุณ
ชั้น เริง กตอน เปรมปราชญ์
ร่าย สัมณายศ ประกาศ
ตำแหน่ง ทูต ถดอง ดำ
ปรีชาใจ ว่อง กตอน
โดย ถาณายศ นิยม
ชิต ชำนาญ เกตถา กตอน
กำกับ การ กรม อวดกษณ์
พระยา ราชโยชามหาดไทย
เชิง เกตถา กตอน ดันทัด
หนึ่ง พระผดุง ศุภกฤตย์

ร่าย พระ นาม และ นาม ผู้ นพนธ์

อเนกนิคิ ช่าง	หุดวง ราชพงษ์ ภักดี
รู้วิธี ทาง กตอน	หุดวง สโมสร์ พด การ
ต้อง ไหวหาว แลถม หดัก	หุดวง ฤทธิจักร กำจร
ถ้วน อักษร เริง ชาญ	จำ ชำนาญ ท้ว คำว
อาจ หาญ ห้าว ชาญ ตำตร	ขุน ไชวาท วรภิจ
เริง ชอบ ชิด วรวัณ วิจารย์	ขุน วรการ โกศล
ถ้อง ยุบต แบบไซ	ขุน พินิจชัย กรม ท้า
กถัน กถำ ว่าวาท	ขุน ภักดี อาษา
กรมโยธา เตือก หอก	หนึ่ง อ่าง ออก สมนญา
เสถียร รักษา ปดตัง	ได้ รวม รัง สฤษดิทนต์
นับ กำหนด สิบ สี่ นาย	เริง นาม ร่าย รวม รวบ
นับ ประจวบ บรรจบ	พอ ถ้วน ครบ เกณฑ์ คง
ราช วงษา นวนชย์ สิบ ห้า	จำนวน ข้า ดออง บาท
เสวกามาตย์ สิบ สี่	โดย ฐาน ที่ กำหนด
รวม ทั้ง หมด สาม สิบ เก้า	ครบตาม เค้า คง หมายถึง
เริง นาม ร่าย ข้า บาท	โดยเสด็จ ราชนิพนธ์
แบบ ยุบต บอก แจ้ง	เถตา กถัน สรร กตอน
ถกลง ถ้าวได้ เปนเจติม	ได้ค แด ฯ

๑ โคตงเพิ่ม เต็ม คอ ท้าย

คำ ดิฉิต

ประกาศ ประกาศ

เสด็จ ถอย

เกียรติยศ ท่าน ผู้คิด

โคตง ภาค ๕ หนา

จง อยู่คู่ ควบ วัลย์

หมื่น ฟ้า พรหมภาด ๗

